

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anul I
N-rul 35

Comitetul de direcție: Vasile Goldiș, D. Gusti, Mihai Popovici, G. Bogdan-Duică, Ioan Lupăș, Onisifor Ghibu, V. C. Osvadă, Radu Dragnea și Ion Clopoșel

Exemplarul 12 lei

CLUJ, DUMINECĂ 14 DECEMBRIE 1924

C U P R I N S U L :

ACTUALITĂȚI: Sistematizarea anchetei	Ion Clopoșel
Sărbătorirea prof. dr. Victor Babeș	Dr. S. Manușlă
Frământările noastre (Incoronarea, Reforma agrară)	Gavril Todică
UNITATEA NAȚIONALĂ: O sărbătoare uitată	O. Bottoș
POLITICA EXTERNĂ: Diplomații și istoria instituțiilor	N. Tolu
PROBLEME SOCIALE: Democrațiile moderne II.	G. Bogdan-Duică
Aftalion; „Fundamentele socialismului“	Const. Georgiade
DISCUȚII LITERARE: D. Anghel II.	G. Bogdan Duică
Efectul literar al bergsonismului: Suprerealismul	Horia Trandafir
„Alexandria“ (răspuns unor critice)	N. Cartoian
PROBLEME ECONOMICE: Permanentizarea „târgului de mostre“	Sabin Cioranu
Problema funcționarilor sub aspect practic	Vasile C. Osvadă
Săptămâna financiară	Vasile Vlaicu
REVISTELE STREINE: Problema reparațiilor; Tărâniile la orașe; Consecințele sociale ale războiului.	G. Vl. R. & Polybe
CRONICI DIVERSE: Institutul teologic din Cluj. (P. I.) — Vaticanul și chestia Basarabiei. — Țărănismul în Germania. — Iarăș criza presei din Ardeal. — Aforisme de Dawes. — Bibliografie. — Expoziții de pictură.	

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIAȚA UNIRII NR. 8.
Abonamente: pe un an 600 lei. Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătațe, abonamentele sunt îndoite. În America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an.

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SOCIAL-ECONOMICĂ

Comitetul de direcție: Vasile Goldiș, D. Gusti, Mihai Popovici, Gh. Bogdan-Duică, Ion Lupaș, Onisifor Ghiбу, Vasile C. Osvadă, Radu Dragnea și Ion Clopoțel.

Colaboratori: I. Agârbiceanu, T. Albani, D. Antal, N. Bagdasar, A. Banciu, A. P. Bănuș, V. Bogrea, dr. L. Borcea, dr. Al. Borza, Tr. Brăileanu, N. Buta, A. Buteanu, S. Cioran, Al. Ciura, A. Cotruș, I. Cristea, dr. E. Dăiana, N. Dașcovici, dr. Aurel Dobrescu, S. Dragomir, I. Duma, A. Esca, M. Florian, I. Flueraș, V. Ghidionescu, N. Ghiulea, N. Hoiescu, Ovidiu Hulea, dr. Daniil Ciugureanu, Axente Iancu, dr. Iacobovici, Petru Ilcuș, Emil Isac, D. B. Ionescu, Iosif Jumanca, dr. C. Lacea, I. I. Lapedatu, Victor Lațiu, dr. Aurel Lazăr, dr. A. Magier, ing. Macșai, Aug. Maior, dr. Săbin Manușilă, Simeon Mehedinți, Stefan Meteș, dr. Iuliu Moldovan, dr. Zaharia Munteanu, Teodor Neș, Ion Nandriș, Sabin Opreanu, Zenovie Păclisanu, Horia Petra Petrescu, Ecaterina Pitiș, dr. Gh. Popovici, Septimiu Popa, Ghiță Popp, Constantin Popescu, dr. Gh. Preda, dr. Octavian C. Pușcariu, Sextil Pușcariu, I. Rem. Anselme, Ion Iosif Schfopul, Valeriu Seni, dr. Gh. Sglimbea, Victor Stanciu, Vasile Stoica, dr. M. Șerban, iG. Șerban, F. Ștefănescu-Goangă, Petru Suciu, Const. Sudețeanu, inginer Șuluțiu, Gavril Todica, D. Tomescu, Isaia Tolan, Vasile Vlaicu, dr. Aurel Voina, D. Voina, dr. Ion Voinea, T. O. Vornic, dr. N. Zigre.

Reprezentanți în provincie:

Oradea-Mare: prof. Iosif Pogan
Cernăuți: prof. dr. Vasile Gherasim
Arad: ziarist Laurențiu Luca
Alba-Iulia: prof. Horia Teculescu
Blaj: prof. Alex. Lupeanu și Stefan Pop
Turda: prof. Teodor Murășanu
Brașov: ziarist Vasile Munteanu
Ludoșul de Murăș: protop. Romul Popa
Lugoș: Pavel Grecu (redacția Cartea Satelor)
Timișoara: ziarist Octavian David și Valeriu Linca
Careii-mari: prof. Ghergariu

In București: Gh. Vlădescu-Răcoasa.

In Paris: Petru Drăghici și Andrei Oțetea.

Județul Făgăraș: preot Mircea Tomas
(Tohanul-vechiu)

Sibiu: prof. Gh. Maior și Elie Măgean
Târgul-Mureș: Traian Popa
Maramurăș: I. Birlea și dr. V. Filipciuc
Mehadia: Coriolan Buracu
Hațeg: prof. Ștefan Gherman
Sfântu-Gheorghe: dr. Ioan Popa
Cohalm: protop. Emilian Stoica
Beiuș: protop. Petru E. Papp
Poiana-Sărată (Săcuime): pr. I. Rafiroiu
Seliște: prof. Alex. Iosof

Doi librari

buni, culti, harnici și de încredere pot obține două situațiuni dintre cele mai bune în Ardeal, pot face carieră strălucită.

Să-și înainteze în mod urgent oferta la administrația revistei

Societatea de mâine

Cluj, noi oferindu-ne să facem cu plăcere oficiu gratuit, sau direct: 1. Librăria Românească în Oradea-Mare și 2. Librăria Românească în Deva.

„TEXTILA“ N. Bretan

Magazin de mărunțișuri și tricotaș
CLUJ, Strada Iuliu Maniu No. 8.

Dr. N. POPOLIȚĂ

MEDIC OPERATOR

specialist în boli de nas, gât și urechi

Cluj, Piața Unirii Nr. 13.

De vânzare în Lugoș, o casă constă din 2 camere, bucătărie, cameră pentru alimente, grajd, edificii laterale și grădina cu pomii de 1/2 jug. A se adresa la proprietarul IOSIF KIAK, Lugoș (Banat), Str. A. Vlaicu no. 2.

Cei mai buni

CIORAPI

se găsesc numai

la firma

BLATT

Piața Unirei Nr. 13

Modele nouă de mărfuri tricotate.

BLĂNURILE

CELE MAI IEFTINE,
ELEGANTE ȘI SOLIDE LA

FRAȚII

MÁRTONFFY

CLUJ, PIAȚA UNIREI 20

Telefon: 10-25

FABRICA: CALEA TRAIAN

Telefon: 533

Vreți să cunoașteți Ardealul sub aspectele sale sociale și economice?

TARIFUL RECLAMELOR:

	Lei
0 pagină	4000—
Jum. pagină	2000—
Un sfert de pagină	1000—
0 optime „ „	500—
0 șaisprezecime „ „	250—

La republicare acordăm reduceri de 40, 50 și 60%.

REVISTA SOCIETATEA DE MÂINE

este informatorul cel mai obiectiv al tuturor puterilor de muncă și bogăție din cuprinsul regiunii ciscarpatine.

Vechiul regat și celelalte provincii au tot interesul să știe ce se petrece în Ardeal. Abonați „Societatea de mâine“ mare publicație săptămânală, apelați la publicitatea paginilor ei.

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:
ION CLOPOTEL

REDACTIA:
PIAȚA UNIRII No. 8. — TELEFON 308.
CLUJ, DUMINECĂ 14 DECEMBRIE 1924

Anul 1 N-rul 35
EXEMPLARUL 12 LEI

SISTEMATIZAREA ANCHETEI

Cetitorii au putut să observe că noi dăm deosebită importanță anchetei în orice domeniu. Cercetarea la fața locului, culegerea informației exacte este faptul primar pe care urmează să se razime edificiul operațiunilor de pură speculațiune intelectuală ori de realizare practică. Fără a fi bine întemeiați asupra faptelor nu putem proceda la o arhitectură solidă a planurilor. Nu ne putem nici cunoaște, pe noi înșine și țara noastră pe care o dorim mare și strălucitoare și ca prestigiu pe lângă întinderea frumoasă geografică. Chiar în domeniul politic curiozitatea ne-a împins la inițierea unei anchete.

S'a putut vedea că am atribuit o atenție mai concentrată explorărilor întreprinse de dd. Petru Suciu, N. Dașcovici și dr. Dominic Stanca, asupra orașelor, asupra interdependenței vieții popoarelor și asupra stărilor din licee.

Să ne cunoaștem pe noi înșine și țara noastră, cu nenumăratele comori spirituale și materiale, — trebuie să fie o râvnă a intelectualității noastre. Nu pentru a exagera simțul de mândrie națională riscând a-l împinge la o hipertrofiare, ci pentru a introduce un spirit de judecată cumpănită, de critică sănătoasă. Ni se pare la fel de dezastruoasă o supraprețuire a valorilor noastre ca și o lipsă de demnitate și conștiință națională. A găsi calea de mijloc, calea de aur, — iată problema!

Sistemul de anchetă la fața locului, luând sub analiză fenomenele vieții publice, intrând în dedesubturile sufletești ale păturilor sociale, merită a fi încetățenit și la noi. Ancheta agrară, industrială, demografică, sanitară, întemeiată pe cercetări minuțioase de fapte, pe statistică, ne va fi de infinită utilitate obștească. Ea va fi suportul oricărei acțiuni, oricărei activități cu condeul.

Un liceu: este un mic cosmos cu frământările cele mai variate, cu atâtea maladii contractate prin împrejurări fatale sau transmise printr'o ereditate de care tineretul nu este cu nimic vinovat, și cu atâtea aptitudini și talente scânteietoare. Indrumătorul de azi are multe de făcut: a corecta defectele, a crea împrejurări favorabile unei dezvoltări rapide, a îmblânzi destinul, a spori umanitatea. Presupunem că în diverse regiuni s'ar descoperi talente diferite, că am fi puși în situația de a recruta specialiștii de acolo de unde ți-i indică însușirile de rasă: s'ar da impulsuri noi aprofundării științelor.

Rostul *Bibliotecii sociale și economice* în care au apărut până acum cele trei volume cu materia celor trei autori este cu totul consacrat anchetei. Am făcut un început modest și năzuim la o dezvoltare amplă și sigură a anchetei. Cum o vom obține?

Simplu de tot: printr'o unire a intelectualilor. Intreg se-

cretul unei reușite rezidă în concentrarea unui mănunchiu, oricât de modest la început, căci este mai presus de orice îndoială că lui se vor ralia mulți alții pătrunzându-se de însemnătatea unei străngerii a rândurilor. Intelectualii stau astăzi desorganizați și dripiți de atâtea interese mărunte individuale. Sufletele li se vor umplea de o lumină nouă deschizându-li-se în față un câmp de infinită fecunditate.

Se pune deci problema sistematizării anchetei. Se impune cu necesitate constituirea unui plan hotărât de lucru, fixarea unei direcții precise pentru grupul intelectualilor ce se vor consacra anchetelor și al celor cari vor să împinteneze prin concurs moral și material o asemenea acțiune.

Ceva trebuie să se facă. Punem aici ideea ca ea să-și deschidă vad în inteligența celor animați de nevoia investigațiilor pe tărâmul social-economic. Nici omul politic nu poate acționa efectiv fără a cunoaște realitățile vieții publice, nici publicistul nu poate fi argumentat fără a ști ce vrea și ce interese trebuie să apere, nici alt profesionist nu-și are perspectiva clară a profesiei fără o deschidere a orizonturilor în această direcție... Așteptăm să se pregătească repede atmosfera pentru a bate ceasul unei atari organizațiuni intelectuale.

Ion Clopotel

ACTUALITĂȚI**PROFESORUL DR. VICTOR BABEȘ**

Lumea științifică din Capitală serbează în cadrele unui festival grandios pe cei doi luceferi ai științei medicale mondiale, cari au făcut în ultimele decenii gloria românismului: Profesorul Victor Babeș, care împlinește 70 de ani și profesorul Gh. Marinescu, care împlinește 60 de ani.

Întreg Ardealul se asociază la sărbătorirea acestor reprezentanți ai geniului românesc. Mândria noastră este cu atât mai mare cu cât unul din savanții sărbătoriți, profesorul Victor Babeș, este ardelean, fiul marelui bărbat politic Vicențiu Babeș.

Profesorul Victor Babeș și-a început cariera științifică la Budapesta, unde înainte cu 40 de ani a fost numit profesor la Facultatea de Medicină. Faptul că ungerii au numit în postul de profesor un român care abia avea 30 de ani, arată de ce reputație mondială se bucura profesorul Babeș la acea epocă.

Oricât de măgulitoare ar fi fost însă pentru profesorul Babeș situația ce i s'a creat la Budapesta și care i se oferea în toate centrele științifice din apus, profesorul Babeș mănât de conștiința datoriei supreme de a și închina viața progresului neamului său, pleacă la București unde a fost invitat de guvernul românesc, pentru a pune bază solidă științei medicale românești.

Grație ajutorului guvernului, fondează „Institutul Babeș” care în scurt timp devine izvorul orientării științifice medicale românești și unul din cele mai productive institutute științifice din lume. Munca depusă de Profesorul Babeș dealungul atator decenii n'a fost zădarnică, din contră, a dat cele mai strălucite rezultate.

Din școala profesorului de renume mondial ies cele mai distinse și bine pregătite elemente, cari curând devin celebriți recunoscute și de străinătate.

Aproape toți medicii de seamă ai României au ieșit din școala profesorului Babeș. Metodele științifice de cercetare, aplicate la acest Institut au avut darul de a facilita un număr enorm de descoperiri, din domeniul bacteriologiei și anatomiei și istologiei patologice. Este suficient să amintim descoperirea serului antidifteric, introducerea în medicină a sero-vaccinațiunii, contribuțiunile in-

discutabile cu privire la lepră, pelagră, turbare etc. cari au asigurat definitiv eternizarea numelui Babeș în istoria medicinei și cari au făcut să nu existe astăzi nici un tratat de microbiologie, în care să nu se citeze numele profesorului Babeș de sute de ori.

Numeroși microbi dintre cei descoperiți de profesorul Babeș poartă numele descoperitorului.

Opera profesorului Babeș pe lângă superioritatea calitativă a descoperirilor lui este poate cea mai fecundă din toată lumea. Este suficient să cităm câteva date asupra lucrărilor savantului sărbătorit. În volumul de omagiu publicat de Societatea Studenților în Medicină din București înainte cu 10 ani, se publică listă unei părți din publicațiunile profesorului Babeș. Această listă cuprinde titlul alor 655 publicațiuni. În ultimii zece ani profesorul Babeș publică o nouă serie de lucrări științifice, între cari monumentală monegrafie asupra pelagrei.

La aceste treburile să mai adăugăm miile de cursuri universitare, cari toate se bazează pe contribuțiunea originală a maestrului, care prin neobosită muncă alor 45 de ani, a determinat ființa actuală a medicinei mai mult ca oricare alt savant dela Pasteur și Wirchow încoace.

Nu se cunoaște numărul comunicărilor științifice și conferințelor, pe cari profesorul Babeș le-a ținut în cursul lungii sale cariere universitare. Se știe însă, că Dsa și-a spus cuvântul autorizat în toate problemele de ordin sanitar și medical, îndrumând starea sanitară a vechii României, spre nivelul la care se află astăzi. În evoluția socială și igienică a populațiunii din România, s'a resimțit întotdeauna îndrumarea sănătoasă a profesorului Babeș, care dela înălțimea situațiunii sale științifice excepționale și-a știut împriima convingerea sa în toate păturile sociale dela Rege până la țărănimă.

Meritele profesorului Babeș au fost recunoscute de toată lumea, ceace dovedesc nenumăratele distincțiuni cari i s'au acordat. Societățile științifice din străinătate, întocmai ca Academia Română s'au grăbit să-l aleagă membru, altele să-l premieze, iar oficialitățile l'au distins cu numeroase decorațiuni.

Aceste merite, în fața cărora o lume întreagă se descopere, a crescut mândria atator generații, cari s'au perindat sub mâna maestrului în Institutul din București. Iar când s'a deschis Universitatea din Cluj cu același entuziasm tineresc, cu care a alergat odinioară la București, vine la Cluj, pentruca prin strălucirea numelui său, să creeze un nimb nediscutat tinerii noastre Universități.

Ardealul întreg, mândru de marele său fiu, se asociază cu entuziasm la sărbătorirea profesorului Babeș asigurându-l de nețărmurită admirație și dragoste și urându-i viață îndelungată și fericită.

Dr. S. Manuila

La Revne de France (15 Nov. 1924). G. de la Rochefoucauld analizează cauzele care au produs în Franța exodul țărănilor spre orașe. De la războiu încoace Franța trece printr'o adevărată criză agricolă (nrul oilor a scăzut aproape la 1/2, de la 16 milioane la 9, cultura grâului pierde un milion de hectare), se observă însă o atracție continuă spre uzină și birou. Cauzele care atrag pe țăran spre oraș, spre viața colectivă a lucrătorilor sunt în primul rând: disprețul ce-l avea orașanul pentru cel de la țară, asigurarea vieții muncitorului la bătrânețe. Aceste cauze au avut o influență socială: schimbarea gusturilor populației și lipsa de economie a celui care trece de la țară la oraș. Au dispărut cauzele principale care făceau pe țăranul francez să fie legat de bucata lui de pământ: resemnarea și virtutea.

În favoarea exodului la orașe au pledat în primul rând turismul, minunat instrument de propagandă care pune în relație lumea orașelor cu cea de la sate, apoi gusitul din ce în ce mai mare pentru distracție, căpătat în război și gustul pentru îmbrăcămintea de la orașe. În cursul războiului s'a observat o părăsire gradată a costumului regional (bonetele bretonne).

Pericolul e evident. Numărul lucrătorilor din orașe, ca și al funcționarilor și cu el crește și consumația e mai mare, în timp ce producția scade din an în an.

În dreptarea acestei stări de lucruri R. o vede în restrângerea turismului, cantonat în regiuni părăsite ca M-ții Cevennes unde agricultura nu există, renunțarea la ziua de 8 ore și încurajarea agricultoilor prin prime.

REVISTE

Miscarea literară, revistă săptămânală de critică și informație artistică și culturală, director: L. Rebreanu. No. 4. Ex. lei 5.— Abon. anual lei 250.— București, str. Popa Tatu 109.

Omul liber, revistă lunară condusă de Ion Pas. Anul II, No. 2. Un ex. 10 lei, abonament anual lei 120. București, str. Virgiliu 47.

EXPOZIȚIE DE PICTURĂ

În Muzeul Industrial (Str. G. Barițiu) se va deschide Duminică o expoziție de tablouri din România a dnlui MAX MICHEL, cunoscut pictor cehoslovac. — Expoziția va dura 14 zile. — Orel: 10—13 și 15—18 zilnic.

POLITICA EXTERNĂ**DIPLOMAȚII ȘI ISTORIA INSTITUȚIILOR**

Istoria instituțională, sau istoria care tratează nu fapte trecătoare, individuale, ci ceea ce e durabil, general omenesc, colectiv, atrage tot mai mult atenția savanților. Cu o mică exagerare putem spune, că istoria concepută în sensul ei modern, e un tablou fidel de obiceiuri succesive ale umanității. „Kulturgeschichte“ în Germania începând cu Herder, istoria ideilor și a moravurilor în Franța începând cu Voltaire, are un respectabil trecut de luptă contra așa-numitei istorie-politică sau istorie-bătălie. Succesul acum e pe partea celei dintâi spre norocul economiștilor, juriștilor, sociologilor, cari fac din ce în ce mai mult apel la istoria instituțională.

Azi raportul juridic dintre serv și senior în evul mediu, opera socială a unui Enric al IV-a, spiritul public în veacul al XVIII-lea, fermentațiunea generală a spiritelor în preajma Marelui Revoluții, organizațiunea corporațiunilor muncitorești în evul mediu și mișcările sociale în timpurile mai nouă, interesează neasemnat mai mult pe savantul istoric francez, decât geneologia și ordinea exactă de domnie a Capetiștilor, a dinastiei de Valois sau a Bourbonilor, războaiele lui Ludovic al XIV-a, fie chiar cele ale lui Napoleon sau politica colonială a lui Napoleon al III-lea.

Istoricul modern abordează cu predilecțiune istoria instituțională, deși e mai grea și succesul aci se câștigă în schimbul unei munci de multe ori de-o viață de om. În felul acesta s'a ajuns că avem azi — e vorba de țările din Apus — tratate de istorie instituțională aproape asupra tuturor epocelor. Se cunoaște în Franța azi situația financiară, administrativă, industria, comerțul, situația claselor sociale a unei provincii într-un timp determinat.

Și fiindcă sociologia e la modă, istoria diferitelor clase sociale preocupă mult pe-un istoric. Nicăieri însă maxima ciceroniană „ca nimic neadevărat să nu îndrăsniască istoria“ nu rămâne un pur desiderat ca în această parte a istoriei instituționale. Istoricul mai presus de toate e om și ca om aparține și el unei clase sociale, își are și el preferințele lui în chestiuni politice și sociale. Taine e un conservator, A. Sorel conservator-democrat, Michelet un democrat, Louis Blanc un soci-

alist dela 1848, Aulard radical-socialist, M-me de Stael o liberală, Jaurès social-democrat.

Oricât ar pretinde să urmăresc adevărul pur istoric, să tratează ideile și faptele Revoluției Franceze condusi numai de metoda severă a erudiției istorice, totuș fiecare'n parte, mult sau mai puțin pronunțat, apără o țesă, urmărește cu dragoste istoria unei anume clase sociale, e prin urmare tendențios.

Și acest fapt e psihologiceste explicabil. Omeneste e aproape imposibil ca un plebeian, democrat sau socialist să se facă apologistul aristocrației, fie nobiliare, fie financiare și viceversa.

Istoricul rar de tot poate fi un președinte de tribunal conștiincios și imparțial, care s'asculte părțile, martorii și pledoariile cu sânge rece, să judece și să pronunțe sentința animat numai de spiritul legii. Sau mai puțin marele om de stat, care să îmbrățeșeze principiul armoniei sociale și să aperse interesele tuturor claselor sociale.

Atunci se pune întrebarea: Ne este oare imposibil s'avem un tablou fidel despre situația unei anume clase sociale într'o epocă oarecare? Personal cred că cercetătorii streini, observatori desinteresati pot judeca cu mai mult spirit de dreptate, instituțiile, obiceiurile unui popor, după cum pot scrie cu mai multă imparțialitate istoria claselor sociale. Și exemplul nu ne lipsește. Rapoartele diplomaților — nu însă cele ale diplomaților noștri, — făcute suveranilor, guvernelor, despre țările unde au fost trimiși, au servit și servesc ca documente de mână întâia istoricilor. Un diplomat englez sau francez, un consul venețian sau florentin trimișia rapoarte asupra oamenilor, asupra organizației politice și sociale, asupra situațiunii economice, forței morale și materiale a țărilor unde reprezentau statul lor, cari se consultă azi de toți istoricii. Diplomatul trebuie să prindă pulsul unei țări, trebuie să cunoască bine psihologia unui popor, dinamismul lui politic-social, situațiunea lui economică, trebuie să fie un istoric contemporan, al acelei țări, în felul cum cere eruditul Lamprecht, să fie un istoric modern, adecă un bun cunoscător al poporului cu toate înștițuțiile, obiceiurile, începând cu fabri-

cațiile primitive casnice până la lu-me-a ideilor filosofice.

De aceea descrierile țărilor, caracterizarea unui popor, analizarea instituțiilor făcute de unii diplomați au rămas opera de mare valoare istorică. Invățațul veacului al XVII-lea, cunoscător al mai multor limbi și țări, Spanheim, trimesul marelui elector de Brandenburg la curtea din Versailles, a scris în franțuzește poate cea mai bună operă despre instituțiile franceze sub Ludovic al XIV-a. Cătă deosebire între această analiză serioasă a organismului politic și social francez scrise de un strein și intitulată: „Relațiuni despre curtea din Versailles“ și între memoriile pătimate, pline de vervă, de imaginație, de observări fine dar și de neadevăruri istorice, despre aceeaș curte, ale lui Saint-Simon! Fiindcă acesta din urmă era francez, prin urmare interesat, pătimas și nu se putea ridica la seninătatea obiectivității istorice. Acelaș lucru l-am putea spune și despre opera lui Voltaire: „Le siècle de Louis XIV“.

Orice istoric francez sau strein — inclusiv măestrul Lavisse — cari au scris istoria instituțională a acelei epoci nu s'au putut lipsi de această operă serioasă, scrisă cu multă înțelegere a organizației politice și sociale din Franța depe timpul regelui soare.

Și de aceea de timpuriu istoricii mari au utilizat rapoartele diplomatice. Ranke în opera lui capitală s'a folosit de multe ori de relatările consulilor venețieni, [cari erau răspândiți în țările cu cari republica dogilor avea legături comerciale. Marele istoric francez A. Sorel în monumentală sa operă „L'Europe et la Revolution française“, ia ca centru de documentație rapoartele diplomaților. Când e vorba să dovediască una dintre ideile fundamentale și așa de originale ale operei sale, anume: că revoluția s'a făcut nu ca să distrugă un guvern, o administrație, un dinamism politic, ci ea a izbucnit tocmai fiindcă lipsiau toate acestea, când e vorba de camarila din Versailles, nu recurge la documente franțuzești, ci la rapoartele atunci secrete, azi cunoscute ale diplomaților streini atașați la aceeaș curte, cari fie aliați, fie dușmani aveau tot interesul să cunoască cât mai exact puterea morală și materială a Franței. Citează adeseori rapoartele lui Mercy-d'Argenteau ministrul lui Iosif al II-a la Versailles, un bun cunoscător al relațiilor din Franța; totasemenea când e vorba

de Prusia, se bazează mai mult pe scrierea lui Mirabeau, care a făcut timp îndelungat o anchetă în aceea țară. Austria ne-o descrie după rapoartele diplomaților streini din Viena și imperiul țarilor după relatările ministrilor francezi la Petersburg, ca Ségur, Couluncourt etc.

Acelaș lucru îl face A. Sorel și'n opera sa intitulată: „Histoire diplomatique de la guerre de 1870-1.” Și aci întrebuițează ca centru de documentație rapoarte diplomatice.

Dacă am face un bilanț al diplomaților-istorici și'n special, al acelor cari în depeșele lor făceau istorie instituțională, — ar trebui să facem un studiu mare, care ar depăși cadrele unui articol de revistă. De aceea vom aminti numai câțiva, dacă se poate pe cei mai principali.

Franklin, ministrul celor treisprezece state americane la Versailles, are observări juste asupra Franței în rapoartele sale, dupăcum memoriile unui Metternich sunt indispensabile pentru un istoric care ar încerca să facă istoria Europei dela 1805-1848. Dar rapoartele abilului, distinsului diplomat, care a fost Talleyrand, în special cele relative la situația din Anglia nu servesc ca documente pentru istorici și azi?

Bismarck, înainte de 1862 când devine primministru al Prusiei a fost ministru plenipotențiar la Paris și Petersburg. Așa de bine cunoștea cele două țări încât nu rapoartele, ci chiar cuvintele lui rostite la diferite ocazii asupra instituțiilor franceze și rusești pot servi ca documente istorice. Cine ar vrea să cunoască epoca de unificare a imperiului german și începuturile de mare industrializare la poporul german, n'are decât să citiască notele diplomatice ale ministrului Franței la Berlin, ale lui De Concelles.

În sfârșit cine ar îndrăzni să scrie istoria contemporană a Rusiei fără să ție cont de memoriile lui Maurice Paléologue sau de cele ale ambasadorului englez Buchanan?

Intrat mai târziu în concertul european, poporul românesc n'a avut legături mari politice și economice cu puterile europene, decât în timpul din urmă. Cu toate acestea au fost unii diplomați streini — fie la curtea din Viena, fie la curtea din Constantinopol — cari în rapoartele lor vorbesc de istoria, geografia pământului românesc, dupăcum vorbesc despre moravurile, caracterul, instituțiile poporului nostru. Aceasta pentru timpurile mai vechi, căci începând cu veacul al XIX-a găsim

consuli streini la București și Iași. Unii dintre ei cunoșteau bine poporul românesc, astfel consulul francez în Iași la 1848, Guérault într'o depeșă dela 31 Martie trimesă ministrului de externe francez Lamartine, face o descriere amănunțită a claselor sociale din Moldova — și pe care ne propunem a o analiza într'un număr viitor.

Cine ar întreprinde să facă o istorie a Ardealului — sau a românilor din Ardeal — după descrierile diplomaților și călătorilor francezi ar aduce un mare serviciu istoriei noastre. La ministerul afacerilor streine din Paris, la Biblioteca Națională, a Arsenalului și Mazarin zac multe acte și studii vechi cari vorbesc despre Românii din Ardeal.

Dar dacă unii diplomați streini s'au ridicat la nivelul marilor istorici, iar alții prin notele au lor ajutat mult istoricilor instituționali, durere

nu acelaș lucru îl putem spune despre diplomații noștri. Ignoranți, superficiali și leneși aceasta e de cele mai multe-ori caracteristica diplomatului român. Nu cunosc nici istorie, nici instituțiile, nici literatura, nici situația economică a țării unde sunt trimesi. Dar asupra acestei chestiuni vom reveni. În orice caz cu astfel de reprezentanți poporul nostru pierde mult din prestigiu în fața streinătății.

După cele amintite scopul unui diplomat nu e — după cum spunea La Bruyère — să însele pe alții și să nu fie înșelat de alții, — ci să cunoască bine țara unde e trimis, ca în cazul unui conflict — fie că e vorba de-un aliat sau dușman — țara lui să știe la ce se poate aștepta. Am văzut cu unii diplomați și-au înțeles bine menirea și că prin rapoartele lor s'au ridicat la rangul de istorici.

Nicolae Tolu

•••••

PROBLEME SOCIALE

DEMOCRAȚIILE MODERNE

James Bryce (fost ministru, fost ambasador al Angliei la Washington, profesor la universitatea din Oxford, fost președinte al Academiei britanice, membru corespondent al Institutului) Les démocraties modernes. Tomul I și II. Ed. Payot, Paris. 1924. Preful 80 franci francezi.

(Continuare).

II.

Capitolul XII se ocupă cu „self-gouvernement”-ul local,¹⁾ care și-a făcut apariția întâiu în comunele rurale; apoi perdu puterea; apoi se arată iarăși, cu vechiul său caracter de 'ntâie democrație, exprimând 'ntâiele instincte politice ale omului. Satul autonom, orașul autonom au menirea de a inflori aceste instincte. Deoarece (I, 157): „self-gouvernement”-ul exaltă sentimentul comunității de interese generale și imprimă simțul datoriei individuale și comune de-a supraveghia gestiunea inteligentă și onestă a personalului administrativ”. A proteja autonomia locală este a intemeia țării! Bryce va reveni la chestiune; aici mai notează numai, că „statele în care guvernul democratic a trezit mai bine interesul masselor populare și — mai multe talente au fost Elveția și Statele-Unite, iar aici mai cu seamă cele din Nord și Vest, unde guvernul local-rural a atins cea mai completă a sa dezvoltare. Exemplele acestea massive justifică maxima că școala cea mai bună a democrației și garanția cea mai solidă a succesului ei se 'ntemeiază pe practica self-gouvernement-ului local”. Dar

1) Self-gouvernement—guvern independent.

de aceste exemple și de rezultatele lor la noi nu s'a ținut seamă; noi mai ținem statele sub tutelă, ținem și orașele; dar nici acestea nu sunt prea de omenie, căci primesc tutela în loc ca o mare mișcare a orașenilor și sătenilor să-și ceară realizarea dreptului la autonomie.

Fără legătură, urmează cap. XIII, despre tradițiuni. „Tradițiunile asigură continuitatea morală a vieții unui popor; ele leagă orice generație de cele trecute; și resumă amintirile ancestrale” (strămoșești). La noi? Aș dori ca tradiționalisții radicali (și ridiculi adeseori) să ne scrie cartea despre — tradițiile noastre. Și cei cu latinitatea să nu uite a cerceta bine ce moștenitori suntem despre Romani, pe cari Bryce îi laudă scriind (I, 163): „La Roma viriutea cea mai mult cinstită a fost totdeauna devotamentul către cauza publică”. Însă devotamentul nu se poate trezi fără autonomie! Bryce mai face o observare interesantă; „Tradițiile se stabilesc încet, dar dispar foarte iute”. Construim greu, dar ușor dărâăm! Leacul contra pieririi lor?, după Bryce este: a întări în popor respectul către sine însuși, restul redându-i-l prin sugestiuni trase din rațiune și experiență, ceea ce presupune o educație publică

sinceră, cu puțință numai prin mijloace democratice. În privința aceasta noi puțin facem și mult păcătuim!

După proclamarea aderenței la autonomie și tradiție, Bryce ajunge la cuprinzătoarea noțiune *popor*. Bryce (I, 171): „Astăzi poporul este întâiul izvor al puterii; voința sa, cuminte sau absurdă, trebuie să precumpănească“. În realitate ce este?, este el populația întreagă, sau numai acea parte din ea ce-o compun cetățenii?, adică oamenii cu drept de a participa la guvern prin exprimarea ideilor lor și voinței lor privitoare la ordinea publică? „Dacă la un popor anumite grupe par a se desinteresa de afacerile publice, le putem considera ca părți integrante ale națiunii atunci când sunt în joc scopuri politice. Dacă majoritatea membrilor unei astfel de grupe nu are nici o opinie politică, se poate zice că ei participă la suveranitatea populară, că ei fac sau nu uz de dreptul lor?, deoarece, depunând în urne buletinele lor, ei lucrează probabil sub presiunea politicianilor interesați“. Chestiunea aceasta este încă în studiu. Mai departe: „Acolo unde o masă de indivizi de rasă deosebită, mai mult sau mai puțin ostilă instituțiilor existente, este încorporată într'un stat, ei pot fi socotiți ca făcând parte din națiune?“. Alte chestiuni se nasc, când este vorba de exprimarea voinței prin buletinul de vot. În acest caz majoritatea este considerată ca reprezentând totalitatea națiunii. Însă în fața oricărei autorități legale se poate pune întrebarea: Este ea și autoritate morală? și — puținii nu pot fi mai cuminti decât cei mulți? Mulțimile nu se conduc mai curând de emoțiuni decât de rațiune? Ocolind aici un răspuns filosofic larg, Bryce se grăbește a se întreba care sunt cauzele ce întretin credința în puterea poporului; și le găsește exact: „Oamenii cari au văzut răul născut din tirania arogantă a unei clase dominante, au căutat leacul în transferarea autorității (dela monarhi ori dela classe) la totalitatea națiunii. O putere exclusivă sau numai precumpănitoare a fost totdeauna o excitație a egoismului; puterea împărțită tuturor va fi întrebuintată cinstită pentru binele tuturor. În mijlocul luptei poporului pentru a se libera de dominațiunea classelor, contrastul format de cetățeni liberi și massa populară neliberă a dus pe oameni să o considere pe aceasta din urmă ca „popor“. Și i-a dat aces-

tui cuvânt aproape sensul de proletariat muncitor, virtuos etc. Bryce, firește, nu admite dominațiunea classelor, dar zice (I, 177): „Când drepturile și datoriile sunt ale tuturor, sunt sorți ca ideile inspiratoare să-și facă drum, ca argumentele în favoarea lor să fie ascultate și ca proiectele derivate din ele să se bucure de considerație. Schimbul integral și loial al gândirii lucrează pentru bine. Din amestecul și ciocnirea ideilor reese totdeauna un bine. Adevărul și înțelepciunea se ntălnesc în lume; și este probabil că la un popor inteligent adevărul va birui eroarea“. Din astfel de mediu plin de păreri și voințele tuturor reese mai ușor un „om-mijlociu“, care nu se orbește de țeroii, nici nu se revoltă de pasiuni; el are despre dreptate și echitate o concepție, care uneori le lipsește classelor privilegiate. El poate avea cunoștințe limitate, dar este capabil a-și forma o judecată luminată despre oameni, mai ales dacă are prilej a-i cunoaște. Ce-i lipsește ca știință este compensat prin înțelegerea simpatetică a concetățenilor. Astfel într'un anume sens, *poporul este mai înțelept decât cel mai înțelept dintre membrii săi sau decât grupul cel mai înțelept din colectivitate*. Avram Lincoln, pe care nimeni nu l-a întrecut în arta de-a trata oamenii, și-a resumat experiențele sale în fraza celebră: „*Puteți păcăli câtuva timp un popor întreg și câteva persoane în orice timp; dar niciodată nu veți reuși a păcăli toată lumea, totdeauna*“. Vorba lui Lincoln este un omagiu adus spiritului sincer al poporului, valorii diferenței de păreri, criticii sale libere și probabilității că, acestea fiind considerate, lucrurile vor merge bine. Dacă poporul guvernă, nu veți putea înfrâna independența părerilor lui! Nu puteți conta nici pe ignoranța mulțimilor, nici pe aparențele de apatie pe care te fac uneori să le bănuiești. Dacă reușiți să impresionați poporul — căci aceasta este greutatea! — afacerile publice vor merge, în general, bine. Dar poporul are nevoie de timp... (I, 178). Bryce nu adoră poporul, nu-l privește cu ochii romantismului politic, și, pozitiv, ajunge la același rezultat cași romantismul: Numai poporul, pe care un greco-român l-a numit *boborul*, numai poporul este garanție că opiniile publice ale popoarelor se vor echilibra din judecata tuturor, din interesul pentru toți al tuturor. Poporul nostru trebuie dus cu iuteală spre importanța de com-

ponentă hotărâtoare în formarea opiniei publice legiferatoare; altfel, vai de noi!

Firește urma ca al XV-lea capitol să se ocupe cu *opiniunea publică*. Ce este opinia publică? „Expresiunea aceasta arată totalitatea părerilor profesate de cetățeni relativ la chestiuni care privesc societatea. Înțeleasă astfel, ea corespunde unei mulțimi de tot felul de noțiuni, credințe, aspirații, prejudecăți, foarte diferite unele de altele! Ea este confusă, incoherentă, amorfă, variind dela zi la zi, din săptămână în săptămână. Însă, în mijlocul acestei varietăți și confesiuni, fiecare chestiune, precizându-se, se supune unor transformări, care o consolidează și o clarifică până 'n ziua în care vor resări, în forma lor definitivă, anumite păreri sau un complex de păreri, unindu-se unele cu altele, și anume apărute de diferite grupe de cetățeni. La puterea exercitată de aceste rezultate de păreri, facem aluzie când zicem că opinia publică aprobă sau respinge cutare doctrină, cutare proiecte, devenind astfel o putere regulatoare și guvernamentală“. (I, 182). Puterea aceasta nici un om nu o contestă, nici o autoritate, nici un parlament. Astfel, într'un anume înțeles, *poporul guvernează totdeauna, deoarece autoritatea sa este recunoscută fără apel ori de câte ori ea se manifestează*“ (I, 183) — în alte țări, firește, însă nu și la noi, niște blegi carpatici.

Mijlocul cel mai bun de a descoperi și judeca tendințele care frământă spiritele este „a ne mișca în mediurile sociale cele mai variate, apoi a observa în ce grad sunt afectați indivizii de știrile sau de argumentele ce le sosesc zi de zi. Conversația este mijlocul cel mai bun de-a afla adevărul“ (I, 184).

La crearea opiniei publice contribuie trei factori:

1. Persoanele care se ocupă serios de afacerile publice;

2. persoanele relativ pasive, care totuși se interesează de acele afaceri: observatorii, cari nu sunt zeloși;

3. persoanele indiferente, care cetească puțin și cugetă puțin și primesc păreri mediului social în care trăiesc.

Toate categoriile acestea au nevoie de-a fi observate. Pentruca o opinie publică să fie cuminte și tolerantă, mai este, însă, nevoie de inteligența masselor, de interesul cetățeanului pentru afaceri publice; și de înțelegerea mai mult sau mai

puțin deplină ale mulțimilor, privitoare la doctrinele politice fundamentale.

Chiar unde acești factori există, opinia publică nu-i totdeauna satisfăcătoare. De-aceea Bryce (I, 187) ține să accentueze încă un moment de necesară convergență însemnând: „Adevăratul patriotism, în ceasuri de primejdie, știe să înlătore discordia internă; el ajută a se înlătura anumite chestiuni arzătoare. Dar acest fel de patriotism are nevoie să fie întărit și dezvoltat în fiecare țară. Pentru aceasta este de nevoie ca cetățenii să aibă o înțelegere mai bună a caracterelor lor și ale scopurilor lor și o idee mai lămurită despre ce fiecare clasă sau grupare câștigă din prosperitatea celorlalte. Acest fel de educație civică lipsește din cele mai multe națiuni”.

Opiniunea publică ideală, la noi, este o formă de — viitor, pentru a cărei venire se lucrează mult, dar cu puțin spor.

Două lucruri mai sunt de notat, în special, din Bryce (I, 189 și 191): 1. Votul cetățenesc nu are nici o valoare, dacă nu este pregătit de opiniunea publică. 2. Șefii politici trebuie să aibă curajul de-a apăra și cauzele momentan nepopulare. De întâiul adevăr atârnă serioșitatea vieții politice; de al doilea și serioșitatea, și frumusețea.

Aceste sunt capitolele de introducere teoretică la descrițiunile reale care urmează și care sunt tot atât de bogate 'n observări la fața locului, tot atât de îndemnătoare la încredere în democrație, ca și teoria.

(Va urma).

G. Bogdan-Duică.

○○○◎○○○

AFTALION: FONDAMENTS DU SOCIALISME, PARIS

Această carte este o revizuire critică a fundamentelor socialismului.

Punctul de sprijinire, sau mai bine zis, nucleul tezei marxiste, este teoria exploatării. După această teorie, lucrătorul este privat, pe nedrept, de o parte din valorile pe care le produce. De aici decurge exploatarea.

Teza exploatării este susceptibilă de critică, de oarece nu e pe deplin întemeiată. Ea ar fi justificată, numai atunci, când s'ar dovedi, că toate valorile și veniturile naționale, se datoresc muncii lucrătorilor.

De ce să se admită, că producerea valorilor, se datorește, numai muncii lucrătorilor? Oare, pământul, însuși capitalul și natura nu colaborează și ele în o largă măsură, la această producere? De exemplu, în o întreprindere agricolă, rendamentul total crește în raport, nu atât, cu cantitatea muncii, care poate rămâne constantă, ci în raport cu suprafața pământurilor cultivate.

Acest adaos de rendement, autorul este de părere, că se datorește pământului, iar nu muncii.

Deci valorile produse, pot avea și o altă origine afară de muncă. Dar ceva mai mult! Aceste valori, nu sunt numai decât, produsul muncii prezentului; ele pot fi considerate chiar ca o menținere a trecutului, nu ca un generos al naturii.

Prin urmare, aceste valori nefiind produsul exclusiv al muncii lor, nu se mai poate susține că lucrătorii sunt exploatați.

Pentru autorul cărții, aceste valori sunt înainte de orice, realități economice legitime, iar nu efecte, ale raporturilor anormale: dintre capital și muncă, sau patron și lucrători. Capitalurile vor exista întotdeauna. Chiar într'un regim socialist, valorile capitaliste, nu vor putea fi desființate, cu toate că raporturile anormale, amintite mai sus, nu vor mai exista. Ele vor continua să ființeze, însă în folosul colectivității; din moment ce ele vor exista și în acest regim, mai pot fi considerate astăzi în epoca capitalismului? Logic ar fi, ca să fie astfel privite.

Prima concluzie, la care ajunge autorul, este că: teoria exploatării nu oferă o

bază solidă revendicărilor socialiste.

Din cele spuse până acum, s'ar părea, că dânsul este un apărător al capitalismului. De fapt, însă este relevantă, și nedreptatea care se face lucrătorilor. Valorile productive, fiind înainte de toate o menținere a trecutului și un dar al naturii, ele trebuiesc să aparțină în mod necesar și egal întregii colectivități.

Muncitorimea care este un element constituitiv al acestei colectivități, este exclusă dela beneficiul acestor bunuri, este spoliată de acest drept și de partea care i se cuvine, sau cu alte cuvinte, i se face o mare nedreptate.

Muncitorimea este spoliată, iar nu exploatăată, accentuează autorul. Teoria spoliării oferă socialismului, un fundament mai solid și mai accesibil, decât teza marxistă. Problema, pe care o studiază, acum autorul cu toată serioșitatea și imparțialitatea cuvenită, este problema mijloacelor, prin care se poate desființa această inegalitate și nedreptate. Prima soluție pe care o examinează, este aceea, pe care o propun chiar socialiștii: soluțiunea socializării.

Această soluțiune, autorul o respinge pentrucă nu este practică. Colectivizarea mijloacelor de producție, ar atrage după sine: micșorarea producției și o epuizare a celuiui patrimoniului, transmis nouă, de generațiile, care ne-au precedat, și pe care noi, la rândul nostru, trebuie să-l transmitem mării, celor care ne vor urma.

În sprijinul părerii sale, autorul amintește dezastrul economic al Rusiei, după revoluția din 1917 caracterizat prin o scădere enormă a producției și o consumare a rezervelor vechiului regim, fără putința înlocuirii lor.

Acestea fiind efectele regimului socialist, urmează că regimul capitalist individualist este preferabil, căci el, garantează productivitatea și fericirea generațiilor viitoare. Numai statul, conchide autorul, prin reforme, înțelepte și generoase, poate nimici, acea inegalitate pomenită mai sus, poate realiza maxmul de justiție pentru toți membrii colectivității, fără însă să primejduiască productivitatea.

Acestea sunt în o expunere succintă,

ideele generale pe care le cuprinde cartea Dnului Aftalion.

Domnia sa, deși în cele din urmă se declară partizan al regimului capitalist, nu poate fi învinuit de ostilitate sau lipsă de obiectivitate. Prin teoria spoliării, Domnia sa recunoaște, injustiția care se face lucrătorilor. Și tocmai, în această recunoaștere și cercetare a mijloacelor celor mai sigure pentru a o înlătura, stă obiectivitatea sa.

„Fondements de socialisme“ nefiind o carte tendințioasă, merită să fie citită, pentru interesul care îl trezesc în noi problemele, pe care autorul le cercetează și le caută soluția. În această cercetare, el însă nu se conduce după o metodă clară și bine stabilită. Metoda sa nu este riguros științifică. Ea este mai mult subiectivă și impresionistă. Din această pricină, cartea prezintă contradicțiuni evidente, care slăbesc din puterea ei de convingere avem impresia că raționalmentele se învârtesc într'un cerc vicios. Voi cita câteva. Dnul Aftalion, după ce face un rechizitoriu aspru capitalismului, intrucât spoliază pe lucrători, se declară adversar al soluțiunii colectiviste, nu al socialismului, pentrucă capitalismul asigură o producțiune intensă.

Dar din momentul, ce ești de părere, că: regimul capitalist nu se poate justifica, din punctul de vedere moral și al justiției, cum poți să mai conchizi, că el este bun din punct de vedere economic?

După această argumentare, urmează că regimul capitalist, este în același timp și bun și rău; este bun din punct de vedere economic, și este rău din punct de vedere moral și juridic.

După părerea noastră argumentul productivității adus în favoarea capitalismului, nu are nici o valoare, din momentul ce acest regim este în contradicție cu morala și dreptul.

Părerile autorului ar fi fost mai convingătoare, dacă problema ar fi fost privită numai din punct de vedere economic. Autorul respinge soluția colectivistă, nu pentrucă ar fi revoluționară, ci pentrucă ea ar nimici capitalismul. Dar soluția pe care o propune Dsa, reformismul, nu nimicește acest capitalism? Domnia sa, propune o reformă a dreptului de moștenire. O astfel de reformă, nu înseamnă, însă a nimici tocmai acel capital, pe care Dsa îl susține în numele generațiilor viitoare, și în același timp o mică revoluțiune? O altă reformă, pe care Domnia sa nu o citează, reforma asigurărilor sociale, nu poate provoca ea scăderea producției și răpirea întreprinderilor?

Sunt greu de conceput, reformele prin care, statul, va putea să desființeze inegalitatea amintită mai sus, fără să compromită producțiunea și fără să provoace neamul.

Incheiem acest articol, amintind faptul, că argumentul cel mai serios invocat în contra socialismului, micșorarea producției, se bazează mai mult pe judecăți a priori, pe presupuneri sugerate de regimul economic actual, decât pe fapte; cu alte cuvinte, afară de cazul Rusiei, autorul numai aduce nici o altă dovadă. Cu toate că, părerile Dlui Aftalion sunt susceptibile de critică, cartea are marele merit de a pasiona pe cetitor pentru problemele puse, de a-l face să gândească și să întrevadă cât de complexe și de dificile sunt problemele sociale, atât în analiza cât și în soluționarea lor.

Const. Georglade

UNITATEA NAȚIONALĂ

O SĂRBĂTOARE UITATĂ?

Abia cu șase ani înainte de asta câmpia întinsă de lângă Alba-Iulia străngea la un loc Români din toate părțile Ardealului, țărani rămași la portul și la ocupația străbună și țărani îmbrăcați în alte straie, cu alte ocupații, însă slujitori ai aceluiaș unitar popor, veniți acolo să dea o nouă întorsătură vremii, ce se împotrivesc înainte tuturor aspirațiilor lor. Unit în cuget și în simțire, un popor ajuns la o matură dezvoltare organică își hotără cu deplină conștiință viitorul, în care credea cu o tărie de credință religioasă. Se rupea acolo cu un trecut de zăgaz în calea dezvoltării naturale a unui popor, care se sbătea în lanțurile atâtor opreliști, ce tindeau să-i răpească însăși forța de viață, și, mai mult, se țesea cu elan pânza de mătasă scumpă a unui viitor ce se întrezărea plin de făgădueli pentru fericirea unei națiuni, care se dovedise vrednică de această fericire și care promitea să-și întrebunțeze puterile sufletului la opera de cultură general omenească.

Abia au trecut șase ani de atunci și par'că am început să ne uităm de tot ce s'a petrecut în cele câteva clipe bogate în fapte istorice hotărâtoare pentru viața unui popor. Anii de după unire nu s'au arătat destul de deștăinici să închege rețeaua unității naționale ce se țesea în anul 1918 din Basarabia, Bucovina și Ardeal. Viața Statului Român unitar aducea lupte între frați și nemulțumiri, cari mistuiau aoreola frumoaselor zile de unire, al căror nimb trebuia păstrat nepătat de o gospodărie curată și cinstită și prevăzătoare a Statului.

Cățiva ani, la început, zilei de 1 Decembrie i s'a păstrat caracterul de sărbătoare care i se cuvenea. Era o zi de cuget neprihănit asupra evenimentului ce-l simboliza și un prilej de improspătare a forțelor sufletești necesare pentru lupta cu greutățile inerente, în parte, unui început de viață nouă politică. Sărbătoarea s'a șters însă cu o trăsătură de condei. Această hrană sufletească nu s'a mai lăsat nici cel puțin Ardelenilor, cari mai aveau încă lipsă de ea.

În anul acesta, al șaselea abia, după unire, ce s'a făcut în acest oraș, care-i centrul vieții politice și culturale a Ardealului, care era odinioară culcușul celor ce lucrau la

nimicirea unui popor la el acasă și care mai adăpostește și astăzi pe urmașii legitimi ai acestor atentatori la viața unui popor?

La bisericile românești s'a slujit un tedeum, dar la biserica confesiunii dominante, afară de câțiva reprezentanți ai Universității: rector, profesori și studenți, au participat abia 2 cetățeni oarecari. Nici una din persoanele sus puse, nici o autoritate dintre acelea cu titluri înalte, drepturi multe și datorii puține, și prea puțini dintre ceilalți cetățeni români. Dacă te-deum-ul se face numai de formă mai bine să se șteargă și acesta, căci pierderea este aceeaș. De ce să predice episcopul păreților?

În oraș nimic nu te făcea să gândești că ziua aceasta este simbolul unui început de viață nouă pentru Ardeal. Steagurile tricolore, cari, la noi mai puțin, în Basarabia mai mult, se scot de câteori un minuscul personaj politic dela centru coboară într'un oraș oarecare, scăzându-le astfel prestigiul, deastădată nu s'a simțit necesar să se scoată. Un singur steag în centru, deasupra unei librării românești, înălțat probabil din propriul îndemn al proprietarului casei, părea un vrăbioi alb sau, mai rău, un motiv de spirite și ironii răutăcioase pentru acția cari niciodată nu-l văd cu ochi buni.

Așa a trecut ziua în oraș. Doar șezătoarea scriitorilor români, cu o zi înainte, a prilejuit amintirea evenimentului, ca o introducere la programul, care s'a desfășurat apoi independent.

La Universitate, care n'a șters sărbătoarea cu totul din calendarul ei, deoarece cursurile au fost suspendate, studenții ne-am adunat după te deum, *din propriu îndemn*, căci autoritățile noastre se pare că au uitat să ne cheme, în Aulă, pentru a serba așa cum se cuvine ziua istorică. Ne-am adunat acolo pentru a ne aduce aminte de cei cari prin fapta lor eroică de luptători cu spada sau cu condeiul, cu forța armelor sau cu puterea cuvântului, au pregătit în decursul veacurilor zilele mărețe pe cari le trăim noi astăzi; de cei cari în vremuri mai apropiate de noi, din acelaș instinct de conservare și din aceeaș credință în biruința finală și-au jertfit toate puterile lor pentru realizarea unirii, pe care înaintașii o pregătiseră cu a-

ceeaș neprecupețită jertfă; de toți aceia, cari punându-și în joc viața lor au făurit Țara Românească în forma ei de astăzi, lăsându-ne o moștenire pe care va trebui s'o știm păstra întreagă și s'o facem înfloritoare. Ne-am adunat în Aulă pentru a ne mărturisii dorința curată de mai bine și voința nestrămutată dea ne închina toată viața noastră idealului național, pentru a fi un popor puternic cu o cultură puternică, dominantă aici în orientul Europei.

Căci, noi vrem ca țara aceasta plămădită în sânge și lacrimi nevinovate să fie înfloritoare, pentruca astfel sângele și lacrimile strămoșilor noștri să fie răsplătite prin fericirea descendenților lor; noi vrem ca poporul român, oțelit în lupte și suferințe de veacuri, să fie întărit în toate drepturile pe cari i le dă numărul său și dreptul său istoric de suveranitate asupra pământului ce-l locuiește de la începuturile vieții sale; noi vrem ca poporul nostru să fie singur stăpânitor al acestei țări în care acuma străfăni lacomi după bogățiile ei se desfata prea mult, din slăbiciunea celor puși spre păzirea intereselor acestui popor, și amenință însăși existență etnică a neamului nostru. Noi vrem la datorie pe cei chemați și încredințați cu soarta unui neam, de care vor trebui să dea seama, îi vrem slujitori credincioși și desinteresați ai neamului, nu oameni de afaceri închinați interesului personal, nici trădători de neam din lașitate sau venalitate. Noi vrem străjeri neadormiți la focul sacru ce li s'a încredințat în pază, pentruca la rândul lor, să-l poată trece altei generații mai vin și mai puternic decât l-au primit.

Noi vrem încetarea luptelor nevrednice dintre frați, pentruca să putem serba mereu, cu conștiința împăcată că ne-am făcut datoria, amintirea mărețelor zile de unitate națională între cari ziua de 1 Decembrie 1918 a însemnat o încununare a unei opere încheiate cu unanimitatea de conștiință a unui întreg popor. Și, în interesul acestei unități, vrem să i se dea zilei de 1 Decembrie toată importanța ce i se cuvine — mai ales de Românii de dincoace de Carpați.

Cluj, 2 Dec. 1924

Olimpu Bottoș,
stud. în Litere.

N. B. Din ziare reiese că în celelalte orașe ale Ardealului s'a serbat cu mai multă vrednicie ziua de 1 Decembrie. O. B.

DISCUȚII LITERARE

D. ANGHEL

Poezii. (In grădină. — Fantazii. — Inedite. — Traduceri) București. Ed. „Cartea românească”. Prețul: Lei 28.

(Fragmentar: după o lecție).

II.

Forma căutată presupune o prealabilă sau (mai ales) concomitență chibzuită a creatorului: Preferințele sale cărei vorbe să i le dea? Chibzuirea răcește. Urmărind, alegând mereu forma, Anghel și-a redus căldura valorilor de conținut. Sau, din contră, puținătatea acestuia i-a dat răgaz să caute forme „artistice”?, preținse artistice? Cine să știe! —

Versul lui larg — ajunge până la 18 silabe — se apropie de proză prin forma lui chiar. El cere să fie umplut, cere mult. Și Anghel umple uneori chiar — prozaic, cu cuvânt prozaic. De exemplu despre sculptorul antic:

Iar el cioplea cu răvnă, visând că
[poate-odată
Atât o să rămâie dintr'înșii după moarte.
Și 'ntr'adevăr că veacuri s'au scurs etc.

Sunt alte flori de sigur mai mândre și
[bogate —

Era ceva din tine în floarea asta dragă,
Era ceva de sigur, căci altfel n'eaș pri-
[cepe —

Avea ceva de sigur din fața ta curată —
Cei trei „de sigur” — i sunt citați
dintr'o singură poezie (Moartea nar-
[cisului).

Colorile ca un incendiu, în clipe ulti-
[mului ceas
S'aprint, căci ceasul cel din urmă ori-
[cum e-o apoteoză

Altă dată prozaicul reiese din re-
[sonamente dezvoltate:

Slăvă aceluia ce-aruncă din cer lumini
[de curcubeie.
Slăvă, căci trist' ar fi fost viața etc.

La adăpostul lor noi singuri, ca 'n vre-
[mea nopților albastre
Venisem duși unul spre altul de un
[prisos bogat de viață

Dar gura mea de foc în umbră a 'ntâm-
[pinat gură de ghiță,
Și ale noastre vorbe par că nu mai erau
[vorbe-e noastre.

Flori, pretutindeni flori —
Un fir de româniță răde —
Căci toate au un graiu pe lume și flo-
[rile îl au și ele

A treia oară prozaicul reiese din banalități, pe care „de sigur” — nu le-a deprins la cetirea despre albine din — poeți buni. De pildă: este vorba despre trântorii ce se înșiră după albina-regină:

Treptat se farmă ceata lor rărită,
S'abat din drum cei fără de puteri
Și'n prăvălirea repedei căderi
Cu jind revăd scânteia urmărită
De unul singur din alaiu 'ntreg.

Acela unul are pe regină;
Dar după clipa asta de amor
Ea se coboară domolită —

„Acela unul are pe regină” a fost un vers atât de nesimțit, încât orice poet de mahala l-ar fi putut scrie, dar nu Anghel.

Formalismul lui Anghel s'a întâmplat, așadar, cu alte lipsuri ale personalității sale, care nu avea acea putere de inspirație ce trece totdeauna pe deasupra banalului, pe deasupra logicului de manual sau de firesc raționament simplu; și astfel, aliat cu ele, ușor îi fu să așeze pritorii ferecate în drumul spre culmi de Parnas. —

Până la secția „poeziilor nepublicate în volum” avem, în această ediție, 50 de poezii. Măsurându-le numai cu gustul meu, ele s'ar aprecia așa: Mai aproape de poezia bună stau *Ex voto*; — apoi *Dragoste, F. r-mec de noapte, In Luxemburg, Umbre, Nocturnă, Scrisoare, Călătorii*: — apoi *Măgh ranii, Me'ancolie, Cum cântă marea*; — și poate încă vreo două-trei poezii. Celelalte au trecut între morți, depe acum. Și cine știe dacă vor mai trăi mult și acele ce încă satisfac o critică blândă?!

În colecția *In grădină* Anghel a încercat o nouitate: poezia florilor. Noul, neobicinuitul încordează. Senzaționalul se elimină, însă, dela sine; remase intimul, gentilul, delicatul florilor; remase acum; apoi, mai târziu; veni și reveni; și, cu repeșirea, veni și monotonul, Monotonul răcește. Înzadar uneori câte-o flacăra de fantazie ori câte un accent mai cald încearcă să dea viață, totalul rămâne rece; în cazul cel mai bun rămâne domol; iar când enumerarea, (ca, de pildă, în *Florile*, str. 4 și 5) împiedecă contopirea elementelor într'o totalitate strănsă, de efect îndreptat unitar spre o țintă, atunci și domolul se retrage și face loc banalului. Recitesc *Florile* și nu înțeleg cum poetul a putut vorbi, totuși, de o „fantazie uriașă”, când din uriaș, în strofele sale, nimic nu se vede. Seacă și chinuită iese din condeiu *Floarea-soarelui*; compoziție artificială au acele *Crizanteme* cu așa de greu încopiata ștrofă 2; *Cântecul greerului* este forțat chiar spre absurd. Și toate, într'un învelș de limbă aleasă, ce rar greșeste.*)

Dela închingarea în formalism a grădinei până la libertatea *Fantazilor* ar fi să fie departe. Unde Anghel era liber de noua ambiție de-a construi

*) Din neingrijirile limbei mai notez: Dar cine nu și încearcă oare-odată în viața lui norocul? (Nu lui, ci sa!) — Cântărilor vieții, azi prețușuc tăcerea morții — este o îndrăzneală stilistică ce nu ia cu sine înțelesul lui prefer (ca e nu-i poetic, însă!) O-feliei în loc de Ofeliei; Ariani în loc de Ariadni, admite din cauza rimei.

„marmoreene” metre; în proza sa, un curs sentimental mai amplu te iea adeseori cu sine; deși proza artistică pretinde, și ea, o izolare a subiectului, o împingere încolo a tot ce împreună prea străns, din prea multe părți, cu viața, totuși ea, proza, primește mai mult conținut empiric, neîmpiedecată lărgeste fraza, ca să reție și reține mai cu înlesnire caracterul fenomenelor zugrăvite și lasă mai mult loc de joc scriitorului. Așa în *Fantome*, de exemplu. Mie chiar mi se pare că Anghel nu a înțeles că în el viețuia un prozaist mai puternic decât poetul și că de-aceea, necultivându-o, nu a dat nici în proză ce ar fi putut să dea, grație libertății de expresie ce proza i-o asigură. Libertatea aceasta nu a triumfat nici în *Fantazii*.

În *Ex voto* Anghel are un vers:

Un clopot e un suflet de poet . . .
Nici rochia-ți foșnind să nu-l atingă,
Să nu se redeștepte un regret . . .

Cine voește să înțeleagă ce subiectivă și adânc simțită — era, la el, comparația sufletului cu un clopot, să deschiză proza citată, *Fantome*, și să citească paginile 193—197**): *Clopotele* și apoi să se întoarcă la *Geasurile din Fantazii*, care au oarecare adecuare de metru și sunt evocatoare. Așa străbat realitățile simțite; așa străbătura și în *Călătorii*, și în *Scrisoare*.

Dar oricât *Fantomele* ne-ar explica de unde vine predilecția sa pentru fantastic; și oricât de dispuși am fi să-i facem acestuia loc în artă, nouă cerându-ne să nu-l tâlcuim cu mijloacele rațiunii, lui cerându-i să fie capabil a ne sugera sentimente, a ne tremura în inimă plăcerea estetică, totuși — până la *Visul sepiei* eu nu pot merge. O sepie chemând pe *Semiramida* (!) să locuească în palate 'n mare etc. etc., pentruca și ea să aibă prileg de-a-i „însemna splendoarea c'o dungă de cerneală”! *Spiritualul* s'a întins aici și a returnat esteticul, ca și în *Fantazie*, ca și în *Metamorfoză*, poate și în *Paharul fermecat*, care-i interesant, rămânând rece ca și celelalte.

Între cei doi poli indicați se așază celelalte fantazii, în dreapta și în stânga, în scară de afinități.

III.

Proporția de bine și rău, adică nu de rău, ci de slab, este cam aceeași în secția *Poezii nepublicate încă în volum*, între care: *Răsbunarea bujorilor* are originalitate, iar *Himera* este, fără îndoială, o perlă de fantasmie cu fond filosofic-etic.

Colaborările lui Anghel sunt interesante.

Toată proza din *Fantome* este închinată lașilor, cetății în agonie; Anghel, împreună cu St. O. Iosif, îi cântă aici orașului său de naștere un imn de reînviere *Inchinare lașului*,

**) Și p. 144.

asupra căruia atrag în deosebi atențiunea: imnul este așezat estetic, dar și pe temelii etice, ca și înaintea, colaborat tot cu St. O. Iosif.

Colaboratorul Leon Feraru l-a dus pe Anghel spre aberațiuni (*Halucinații*); spre personificări (*Vezuviul*), care au ramas o fantasie rece, pe-a locuirea spirituală; sau spre monologul Orologiul-ului, care este atât de isteț, încât știe că — infinitul este rotund. Nu, on. d. L. F., nu-i rotund, este — pești!

De bun sfârșit, traduceri: Motive grecești, italiene, spaniolești: Celebra baladă Agnes a lui Aranyi, după care urmează și mai celebra baladă scandinavă Oluf, excelent tradusă de I. Minulescu a dat ajutor la o traducere din H. de Regnier (*Orașul francez*).

IV.

Am descris un volum, nu o — personalitate. Dacă ar fi să o descriu însă în întregime, ar trebui să o refac din toată opera sa. Dar, pentru oricine, ea nu-i greu de refăcut, mai ales că autorul însuși a dat indicațiuni de autobiografie și de autoanaliză psihologică, care se găsesc ușor în lucrările sale. Dar și din toate acestea nu va reeși, mai mult decât se poate bănui din critica de față.

Anghel a fost o distracție a generației sale; talent de-a doua mână: cu inegalități de creație și diversități de proprie apreciere; poet prea puțin în contact cu mersul vulturesc al lumii, cu ideile mari ale ei, ale ei din trecut și din prezent; spirit prin felul său despărțit de tot ce-i mare, sublim în om, în fire, el era osândit să rămâie departe de ceice calcă în fruntea omenimei; el numai a mers cu ea, pierdut în tumult; în mici colțuri ale existenței sale a găsit câteva motive de contemplație estetică; le-a fixat în vers, de câteva ori foarte frumos; și apoi s'a dus fără să lase nici un gol, deoarece golul lăsat a fost imediat umplut de succesori cari, cu puține opintiri, s'au ridicat ușor până la înălțimea lui.*

Totuși, ca unui respânditor pasionat al graiului românesc precumpănitor bine scris, doresc volumului de *Poezii*, al editurii „Cărții românești”, cetitorii ce-i merită.

G. Bogdan-Duică

Postscript. Pentru dovedirea că Anghel nici de proză nu s'a ocupat serios, citez (fără discuție) numai din *Fantome*, vorbe și fraze. Vorbe: fantasc (p. 21), vitraliu (p. 50, 97), eteroclit (58), care se pot traduce și în ro-

* Rândurile din *Tata*, în *Fantome* (p. 203): „N-aveai tu o casă minunată, moșenită din părinți, ca un pridvor frumos și alb, ce da spre o grădină unde flori bogate rădeau în straturi și unde un șipot plângea necontenit, aducându-și aminte de copilăria sa”, descoper colțisorul de lume, din care s'a ivit poezia cea mai bună a lui Anghel. Despre aceeași grădină, ca motiv de experiență sentimentală, vezi și p. 229: „Imensul mister ce învălău lumea plantelor, câte nu ne-au spus nouă! Toată poezia aceea semăna'ă așa de dănic, toată simfonia vioie de semetonuri, unde nimic nu rănește ochiul, toată lumea de vis care în-ducește decorurile, cât de mult nu ne-au desălat!”

mânește! Forme: Pluralul spezi (168), sună rău. Locuțiuni: a face o întâlnire în viață (168), sună străin. Fraze: Nu te-am ales pentru calitățile tale deosebite, căci acestea nu puteam să-mi dau seamă dacă tu le aveai (33). . . iar frica aceea obscură, care de sigur că dormise în noi dela începutul vremilor. (34)... căci am văzut,

precum tatăl tău așezase lucrșoarele în odăea moartei, dela pantofiorii de lângă pat până la cupa de cristal ce primea inelele în fiecare seară, că și tu aveai același cult (35)... acuzându-se an cu an ca un personaj indispensabil să cânte liniștea ea însăși (35). etc. etc. etc.

G. B. D.

DESPRE „ALEXANDRIE”

— Răspuns unor critici. —

Cercetările mele asupra romanului popular al lui Alexandru cel Mare au avut norocul să deștepte în lumea istoricilor literari un interes mai mare de cât mă așteptam.

Despre Alexandria m'am ocupat în două cercetări: una apărută în 1910, alta publicată în 1922. Necesitatea cercetării din 1922 a fost dictată de împrejurarea că studiile de istorie literară, apărute după prima mea lucrare, nu admiteau două din concluziunile acesteia și anume: 1-a privitoare la înrudirea variantelor românești ale Alexandriei și la derivarea lor dintr'un singur prototip, tradus din sârbește; a 2-a privitoare la localizarea traducerii în Ardeal. Reluând, în 1922, aceste două probleme, am extins cercetările mele și asupra celui mai vechiu ms. al Alexandriei, fiindcă analiza amănunțită a acestuia putea să aducă mai multă lumină asupra localizării traducerii românești a celebrului roman popular.

Rezultatele acestei ultime cercetări au fost apreciate în chip deosebit în diferite reviste.

Unele recenzii au ridicat câteva obiecțiuni și au pus în discuție chestiuni cari mă obligă să răspund și trebuiesc dezbătute pentru orientarea cetitorilor.

Recenzia d-lui I. Minea publicată în *Viața Românească*, April 1923, p. 139, care cuprinde câteva amănunte interesante asupra împrejurărilor istorice în care a putut fi adus la noi prototipul sârbește al Alexandriei, precum și asupra culturii slavone din Țara Hațegului, accentuiază în încheiere „... exactitatea și bogăția informației, siguranța metodei. . .” Despre metodă însă (din cap. I) d-l Mario Roques spuse în *Romania* (XLVIII p. 630) într'o sumară, dar exactă dare de seamă: „Il le prouve (que la traduction roumaine est faite d'après la traduction serbe du roman grec) aujourd'hui par une méthode que j'ai appliquée, il y a déjà longtemps à la détermination de l'origine de la plus ancienne traduction roumaine de l'ancien Testament, la Palia d'Orăștie de 1580 (*Mélanges E. Picot* II, p. 519) et que je crois susceptible de donner de bons résultats dans les cas, fréquents pour la littérature roumaine,

ou l'on peut hésiter entre des originaux de langue diverse. . .”

Inspirându-se din aceste rânduri, d-l Carlo Tagliavini (în *L'Europa Orientale*, III, p. 844), într'o conștiincioasă dare de seamă adăogă: „Il C. torna ora sulla tesi con queste „nuove contribuzioni” e per mezzo del confronto dei nomi propri (sistema già usato per dimostrazione come la Palia di Orăștie fosse una versione dall' ungherese, da M. Roques in „Melanges Picot II 519 e segg.)”

Spre a evita o interpretare unilaterală a celor de mai sus, mă simt obligat a da următoarele lămuriri. În primul meu studiu asupra Alexandriei, apărut în 1910, deci cu 3 ani înainte de a apare în „Melanges Emile Picot, II, 1913”, studiul d-lui Mario Roques asupra Paliei de la Orăștie, eu mă servisem de metoda de demonstrare prin nume proprii, la pag. 42—44, spre a dovedi că Alexandria din Codex Neogoeanus este tradusă după un original slav. De altfel metoda mai fusese întrebuintată în istoria literară; nu am intenția să-i revindic paternitatea. În lucrarea din 1922 am dat o dezvoltare mai mare acestei metode, fiindcă materialul se înfățișa astfel, încât înlăturarea ipotezei, că în limba română s'ar găsi o redacțiune a Alexandriei tradusă din grecește, nu se putea face mai clar, de cât prin punerea în paralelă a numerelor proprii din toate mssele românești — ce ne stau la îndemână — cu corespunzătoarele lor din redacțiunile bizantine, grecești și sârbești.

În studiul meu din 1922 am căutat, cum de altfel era firesc, să țin seamă de toate obiecțiunile făcute asupra primei lucrări și să pun la punct toate chestiunile controversate. Numai recenzia d-lui V. Bogrea, apărută în *Daco-Romania* 1921 a venit prea târziu ca s'o pot utiliza, fiindcă lucrarea fusese prezentată. încă din 1920, după cum spuneam pe versu celui de al doilea titlu, ca teză de doctorat la Facultatea de litere și filozofie, deci cu un an înainte de a apare, în *Daco-Romania* recenzia d-lui B. De altă parte, publicarea tezei s'a început în Septembrie 1921, și primele două coale erau gata la sfârșitul lunii Octombrie, când vreo câteva exemplare broșate au și fost depuse pentru comisiunea instituită pentru examenul de docență, care s'a ținut în Noemvrie

* Cu fămoasa Alexandria, pe care toți am celtit-o, la noi serios s'a ocupat d. N. Carjojan, căruia bucuriți îi facem loc, pentru a adăoga câteva lămuriri noi. (Nota redacției)

1921. Abia după aceasta, a apărut Daco-Romania cu recenziile d-lui B., care nu mi-a fost deci accesibilă decât pentru ultimul capitol, unde de fapt o și citez la pag. 74 nota 3. În aceste împrejurări se va recunoaște că d-l B. are dreptate, când zice: multe din îndreptările și întregirile propuse de noi acolo le observase, de sigur anterior autorului însuși — doar trecuse 10 ani de la prima lucrare; — nu are însă dreptate când necunoscând împrejurările expuse mai sus¹ adaogă: „așa încât citarea recenziei nu mai avea rațiune”.

Tot atât de puțină dreptate are d-l Bogrea, când spune textual: „Legătura acestui personaj (Atlamos din cronica lui Ioan de Kükülö) cu Atlamiș din Alexandria (Cartoian p. 9. n. 1) nu știm să fi fost făcută înainte de notița noastră din Revista Istorică VI p. 183.”

Aș dori bucuros să pot ceda aci d-lui Bogrea prioritatea, — cu atât mai mult cu cât această apropiere Atlamiș-Atlamos ocupă în economia lucrării mele un loc cu totul neînsemnat, o notiță mărunță de 6 rânduri, în josul paginii; dar se opune la aceasta cronologia faptelor. Notița d-lui Bogrea a apărut în lunie 1920, teza mea de doctorat fusese prezentată comisiei examinatoare în Maiu 1920, deci cu o lună înainte; și în teza de doctorat se află notița respectivă, (căci tocmai întemeiat pe ea și pornind dela ea prima chestiune pe care regretatul D. Onciul mi-a propus-o la examenul oral a fost să lămuresc: dacă textul Alexandriei noastre — tradus în Ardeal — a împrumutat pe Atlamiș din cronica ungiurească a lui Ioan de Kükülö sau, invers, cronicarul a împrumutat din Alexandria numele căpeteniei Tătarilor).

Odată înlăturată aceste aserțiuni nedrepte, să trecem acum la chestiunile cari privesc fondul însuș al lucrării.

Obiecțiunea cea mai gravă din câte mi s'au adus este cea susținută de către d-l V. Bogrea în Daco-Romania III p. 878 și de d-l N. B. în *Byzantinische Zeitschrift* 1924 că lucrarea mea este o a doua ediție a lucrării din 1920;

„Avem acum noua ediție a monografiei d-lui C. „Daco-Rom. sau „Die zweite Auflage”.

Este drept că d-l Bogrea recunoaște într'un loc: „ediția e, însă, de fapt, o carte nouă”; dar curând după aceasta d-sa revine și închee: „este totuși o scădere, pe care o regretăm, față de ed. I-a: capitolul (V) despre reflexele cărturărești și populare ale Alexandriei, a fost lăsat afară, în loc să fi fost prelucrat și sporit, cum ne așteptam”.

Dacă d-nii B. și N. B. ar fi comparat cu mai multă grijă ambele lucrări, ar fi văzut că, deși asemănarea de titluri i-a putut induce în eroare,

totuși între ambele lucrări sunt deosebiri așa de fundamentale, încât cercetarea din 1922 nu poate fi socotită ca o a 2-a ediție a celei din 1910. Punctul de vedere din care plec în cele două studii este cu totul deosebit: în primul urmăresc soarta romanului popular în tot cuprinsul literaturii noastre; pe când în al doilea mă mărginesc a studia textul din codicele Neageanus în legătură cu problema privitoare la pătrunderea romanului în literatura veche românească. Astfel fiind țărnut subiectul celei de a doua lucrări (1922), se înțelege dela sine că, dacă a trebuit să plec în 1922 dela concluziunile cercetării din 1910, în schimb nu numai capitolul despre „reflexele cărturărești și populare” nu mai avea ce căuta în noua lucrare, dar toate capitolele din vechea lucrare trebuiau să dispară, pentru a face loc altora noi. Numai în două capitole (I și III) din șapte utilizez o parte din concluziile și materialul primei lucrări (rezumând, nu reproducând, căci nu se găsesc 2 rânduri identice), dar aceasta o fac pentru a adânci problema pusă și chiar și aci, acolo unde mă întemeiez pe prima lucrare, o citez, așa cum ar face orice strein, care s'ar fi apucat să ducă cu un pas mai departe cercetările mele. Lucrările sunt dar cu totul independente.

Punctul de vedere din care privește d-l B. lucrarea din 1922, îl face să treacă ușor peste munca de colajonare a 20 de mss. cirilice, din care s'au estras numele proprii pentru a fi puse în paralelă cu corespondentele din redacțiunile bizantină, sârbă și neogreacă; peste urmărirea interpolărilor; peste cercetarea surselor din care au fost luate pasagiile interpolate; peste minuțioasa analiză lingvistică a textului din Codicele Neageanus; peste emendarea cuvintelor, obscure în toate mss-urile românești, cu ajutorul corespunzătoarelor din redacțiunile bizantine, sârbești, neogrești și a textului latin medieval publicat de A. Hilke, peste toată discuția făcută în jurul localizării copiei și originalului pierdut, pentru că să releve, la amănunte . . . ce? — *Greșeli de tipar.*¹) Oare este sigur d-l Bogrea că asemenea greșeli nu s'au strecurat și în articolele d-sale? Nu voiu urma însă pe panta acestor discuțiuni. Mă mărginesc numai să întreb: unde este obiectivitatea recenziei care stăruiește în 8 rânduri asupra greșelilor de tipar, și nu spune un singur cu-

¹) Trebuie să adaog că lucrarea s'a tipărit în anul 1922, epoca grevelor și conflictelor dintre patroni și lucrători. Multe din corecturile notate au scăpat tipografului. Notez și eu aci câteva: Pag. 7. r. 8 în loc de 1680 să se îndrepte 1780. *ibid* r. 12 în loc de 1879 să se îndrepte 17; p. 8 r. 14 în loc de 9 să se corecteze 0 r. 16 în loc de 9. Q; p. 76 r. 10 să se steargă cuvântul burlac; p. 53 a se întocmai = a se întâlni p. 74 r. 1 în loc de Ște. Ștei, r. 2 Mensog = Merisor, r. 5 fermele = formele, p. 62 r. 18 asipis în loc aspis, p. 77 r. 18 după stație de poștă să se închidă parantezele; p. 76 n. 2 r. 13 haiduc pentru hăiuc; p. 71 r. 8 să se îndrepte; nu ar fi avut; p. 73 n. 5 r. 3 curent de emigrare r. 6 Aanal = Banat.

vânt, nici măcar despre ideile din miezul lucrării pe care autorul recenziei nu le împărtășește? Într'adevăr, în recenzia ce-mi făcuse cu doi ani mai înainte, d-l B. spusese textual: „Localizarea traducerii: Păreră d-lui C. se lovește (și după judecata noastră se sfarmă) de constatarea d-lui N. Iorga că noțiunile culturale și turcisme, de care e plină „Alexandria” românească arată, nu spre Ardeal, ci spre țările românești libere și în special spre Mold va . . .; ele sunt prea numeroase și prea esențiale, pentru a putea fi socotite ca introduse ulterior prin adaptări de copii. Trebuie să spun totuși că fonetisme ca: Policarpuş, Meleuş, Levcađuş, Vreonus, Scamandruş, Potolomeiu, podgorii trimet mai curând peste Mu-ți. Poate că Banatul ar fi cel mai indicat ca loc de origine al primului traducător. Nu insist asupra contradicției din acest pasaj (dacă fonetisme . . . trimet peste munți și Banatul ar fi cel mai indicat ca loc de traducere, atunci cum se sfarmă păreră d-lui C. care susține localizarea peste munți?). În studiul meu din 1922, reluând problema localizării, eu am arătat spre deosebire de cele susținute de d-l B. mai sus că:

1. „fonetisme ca: Policarpuş, Meleuş, Levcađuş, Vreonus, Scamandruş, Potolomeiu” sunt ale originalului sârbesc și nu ale traducătorului român și ca atare nu pot constitui un argument pentru localizarea traducerii în Banat;

2. că noțiunile culturale și turcisme — de care nu prea e plină Alexandria — se regăsesc și peste munți;

3. în sfârșit că turcisme puteau fi și ale originalului sârbesc și transmise de-acolo în traducerea românească, cum de altfel s'au conservat din textul sârbesc fraze întregi slavonești.

Despre toate acestea d. B. nu spune un cuvânt, dar preferă să se oprească asupra greșelilor de tipar și trece la amănunte. Amănuntele adaose de dl Bogrea, interesante în ele însele, nu aduc nimic nou la concluziile mele. O bună parte dintre ele îmi erau cunoscute, dar am crezut necesar să le las la o parte, ca multe altele care mă îndepărtau prea mult de subiectul meu. Dacă în lucrarea mea aș fi cuprins toate notele adunate în jurul Alexandriei, dacă pretutindeni unde aș fi avut ocazia aș fi intrat în digresii, lucrarea mea ar fi câștigat de sigur în erudiție și proporție, dar nu și în claritate și concizie.

Dacă însă la pag. 16—17, a lucrării mele (din 1922) m'am ocupat de cuvântul Psoglavii, m'am ocupat, fiindcă acest cuvânt este o formație proprie a traducătorului sârb și conservarea lui în toate textele românești constituie o dovadă că acestea din urmă decurg dintr'un original sârbesc.

Trebuia să adaug aci — cum ar fi dorit dl B. — pe meglenu *toglav* cu înfelesul de balaur, sau grecesmul *dracontopod* „adeacă cu picioarele de smeu”, dintr'un ms. de hronograf românesc dela 1731? Dar întrucât acestea aduceau o dovadă că Alexandria a fost tradusă din sârbește?

Ce legătură ar avea apoi studiul dlui G. Millet despre *l'ascension d'Alexandre*, publicat în „Revue d'art oriental et d'archéologie” în 1923, deci la un an după apariția lucrării mele și problema pătrunderii Alexandriei în literatura românească?

De ce am omis pe *Dardaŭs*, se întreabă dl B.? Fiindcă am dat o listă de 26 nume proprii destul de concludente, pe lângă care *Dardaŭs* nu mai spunea nimic nou. Dar dl Borgea vroia să găsească acest nume în lucrarea mea, ca să mai adauge o notă la articolul său din *Analele Dobrogei* (III, 5 n. 4) „Pentru *Dardaŭs* voi vodul... ar fi de amintit poate și ung. dandáros, „der Fahnenträger” (dela dandar, die Schaar etc.) Nu cunosc așa de bine limba ungară încât să-mi pot îngădui în cuprinsul acestei limbi stabiliri de etimologii, dar mă îndoiesc de apropierea propusă de dl B. între ungurescul dandáros „der Fahnenträger” și *Dardaŭs* al Alexandriei, aceasta cu atât mai mult cu cât chiar în emendarea și corectarea textelor românești dl B. se înșală câte o dată și este lipsit de informația necesară. Câteva exemple.

Kinovic. În textul războiului Troadei, publicat de dl L. M. la pag. 43 se alină pasagiul: „au dat în gura Nilului, la un loc anume *Kinovic*”.

În notă, dl Leca Morariu, după ce citează pasagiul corespunzător din versiunea publicată de Gaster în *Byzantinische Zeitschrift*, adaugă cinstit: nici Gaster nu ne poate lămuri. Dl Borgea însă, în recenzia pe care o face dlui Leca Morariu, ține să ne lămurească astfel: „Observăm că *Kinovic* e o greșală în loc de *Kinovie*, *chinovie*, „mânăstire de călugări, ducând viața în comun, obs'te jitie (neogr. κοινόβιος, κοινόβια) Contextul cuvântului „la un loc anume *Kinovic*” l'ar fi oprit pe dl. B. de a propune această emendare, căci de fapt este vorba de numele localității *Kanovic*, după cum se poate încredința dl B. însuși, dacă va răsfoi pe *Manasses* (Σύνοψις ιστορικῆ vers. 1176—1177 ed I Bonn):

εις ἐν ὀρμίσκῳ στομάτων τῶν τοῦ Νείλου Κανωβικόν ὀνομασθέν ἐν χρόνῳ τοῖς ἰσχυροῖς
sau pe *Dorotheiu de Monembasia* (Βιβλίον ιστορικόν ed. Veneția 1785 p. 117):

...εις τὸ ὀτόμιον τοῦ Νείλου ποταμοῦ, τὸ ὀπιῶν λέγεται Κανωβικόν.

Și afirmația dlui Borgea din acelaș loc: „Avem deci, tipărit în întregime, un text românesc al celebrului roman” (?) (al Troadei), nu este exactă, fiindcă un text românesc complet al

istoriei Troadei fusesc publicat cu mult înaintea dlui Leca Morariu, după un ms din 1748, de către Mateiu Voileanu în *Codicele Mateiu Voileanu*, Sibiu, 1891, p. 25.

În sfârșit o parte din amănuntele, aduse de dl B. în ultima recenzie, se referă la articolele d-sale, dar citatele sunt astfel făcute încât s'ar părea că privesc lucrarea mea. De pildă dl B. spune textual (p. 170): „Înainte de a sfârși, ne întrebăm dacă *Lescrătini* (ibid.) nu sunt... Cu puțin mai înainte d-sa, citând un pasagiul din textul publicat de mine, în care revine cuvântul tâmpene, trimete la pag. 113 a cărții mele. Deci ibidem = p. 113 a lucrării mele. La pag. 113 — și nu numai acolo, ci nicăieri în lucrarea mea — nu se găsește cuvântul *Lescrătini*; el se află în articolul dlui B. „În jurul Alexandriei”, publicat în *Analele Dobrogei*. Tot astfel e și nota privitoare la *Gog* și *Magog*.

În textul Alexandriei, publicat de mine, se găsește la pag. 101 un pasaj în care se vorbește despre *Gog* și *Magog*. Nu m'am ocupat în studiul meu de aceste nume biblice, întrucât nu veniau în legătură cu chestiunile de istorie literară ce mă preocupau. Dar dl B., care publicase în *Analele Dobrogei* câteva note despre *Gog* și *Magog*, găsește acum prilejul să revină asupra chestiunii și să o completeze cu lucruri de altfel știute. Astfel d-sa ține să ne comunice că la *Zonaras* (fără să indice locul) *Goții-Magoții* sunt pomeniți ca „lapheti filii posteriori”. Dar de ce ne trimete dl B. tocmai la *Zonaras*, scriitor din secolul al XII-lea și nu ne trimete la *Georgios Monahos Hamartolos* din secolul al IX-lea (Χρονικόν σύντομον p. 17)?... Sau la *Georgios Synkellos* din sec. al VIII-lea (Ἐκλογὴ χρονογραφίας pag. 91)?... sau la *Ma alas* din secolul al VI-lea (Χρονογραφία p. 13). Dar nu era nevoie să ne trimeată la nici unul din aceștia, fiindcă sursa genealogiei lui *Gog* și *Magog* este *Biblia* și anume: *Genesa* 10, 2 și *Paralipomena*, cartea I-a, cap. I verset 5.

Mai departe dl B., aducând câteva rânduri din *Nicolae Costin*, în care se vorbește de „*Magog*... din care au eșit neamul *Scițiilor*...”, ne spune că este luat „după cunoscutele repertorii de erudiție umanistă” și citează în sprijinul acestei păreri un pasagiul din *Jos. Inn. Descricius*, De initiis ac majoribus Hungarorum liber III Buda 1753. *Descricius* și-a publicat opera între 1748—1753. *Nicolae Costin* murise în 1712. De ce ne duce dl B. tocmai la *Descricius* și nu ne trimete la adevăratele surse, care au putut sta la îndemâna cronicarului nostru și a nume: cronicarii poloni sau cronicarii unguri, *J. Dlugosz Kronica* p. 4, *Kromer Kron. p. 6*, *Bonfinius Rerum hung. Decades lib. IV p. 67*. sau chiar *Toppeltin (Origines et occasus Transylvanorum)*.
N. Cantojan

Săptămâna financiară.

Banca Națională a României. În ultima situațiune sumară dela 22 Nov. vedem din nou același fenomen, pe care l'am observat cu două săptămâni mai înainte și anume se reduc biletele din circulațiune cu 47,003.971 lei. dar cu toate acestea banca sporește împrumuturile acordate cu 228,054.020 lei. Astfel, din examinarea situațiunii se cristalizează aceeași concluziune: un mare creditor face zilnic câte un gest de protecție și pune la dispoziția băncii câte-va sute de milioane bani ieftini, sub 60/0—70/0, iar banca la rândul ei își sporește creditele acordate fără să fie nevoită a tipări bani noi, ba din contră detrage din circulație o sumă de bilete destul de însemnată.

Stabilim deocamdată numai atâta, că fenomenul nu ne scapă din vedere, iar conștiințele lui nu ne vor surprinde atunci, când se vor produce, deoarece bănuim cu destul temei, că creditorul-protector din chestiune este tezaurul public, statul, care figurează în același timp ca cel mai mare debitor. Cunoaștem această procedură sănătoasă și neaoșe românească în finanțe: în fața lumii arătăm buzunarul gol și datoriile, dar acasă știm noi, ce facem. Ne privește. La un moment dat apoi ne declarăm deplina libertate de acțiune, prin simple virimente de conturi la o răfuială finală. Vor avea o satisfacție națională atunci toți banii Români cu încredere în soarta monedei naționale. Din contră vor suferi o desiluzie meritată toți cei ce lucrează la deprecierea leului atât în țară, cât și în străinătate.

Iată și cifrele:

Pasivul Băncii Naționale scade în săptămâna dela 15—23 Novembrie cu 47,003.971 lei la biletele de bancă în circulațiune (stocul metalic scade și el dar abia cu 210/0, adică cu 1,040.432 lei).

Activul crește însă cu:

Lei 10,758.321 la efectele scontate,
„ 1,261.277 „ caștele de impr. pe gaș,
„ 221,023.513 „ conturi curente,

total 233,043.111 lei, deși Statul a replătit vizibil un milion și jumătate.

Explicația o găsim în conturile curente pasive ale Băncii Naționale, cari sporesc în același interval de timp cu 267,907.478 lei și, ca să nu mai repetăm întrebarea de acum două săptămâni, susținem numai, că banca noastră de emisiune merge pe o cale norocoasă.

Bibliografie

Zaharia Bârsan: *Poesii*, ed. Cartea Românească, lei 60.—

Zaharia Bârsan: *Se face ziua, Versuri, Poemul Unirii*, ed. Cartea Românească, lei 45.—

Traian Brăileanu: *Introducere în sociologie*. Cernăuți, 1923, lei 40.—

Gr. Trancu-Iași: *Organizarea internațională a muncii*, Ap. Cultura Națională, București.

Octavian Tăslăuanu: *Statele Untte ale Orientului*. Tip. Ardealul. Lei 20.—

Dare de seamă pe anii 1922/23 și 1923/24 a Academiei de înalte studii comerciale și industriale, publicată de rector r t. Tip. „Ardealul”, Cluj, 1924.

Ulața Românească, Iași, Anul XVI, Octomvrie. Ex. 30 lei.

FRĂMĂNTĂRILE NOASTRE

— privite prin ochelarii diferitelor partide —

1. Incoronarea

Dacă nu mă înșel, în ziarul „Albina” din București, constata cineva, când se desbătea Constituția cea nouă, că încoronările nu sunt în tradiția poporului român. Ele nici nu corespund ideilor moderne și democratice. Costă mult și abia folosesc la ceva. Mai mult deservesc decât servesc ideea monarhică, prin caracterul lor arhaic și ca ceremonii cu nuanțe autocrate. În Ungaria lui Iosif II, lipsa încoronării a servit chiar ca pretext pentru a contesta legitimitatea domnitorului.

Constituția noastră nu prevede încoronarea. În art. 82 cere, ca la suirea sa pe tron, regele să depună mai întâiu, în sinul adunărilor într-unite, jurământul pe constituție, legi, drepturi naționale și integritatea teritoriului.

Într-o constituție liberală și democratică într-un singur sens se poate menționa încoronarea: suprimându-se pentru viitor.

Cu toate acestea, la începutul vieții noastre în cuprinsul țării întregite, încoronarea putea fi un simbol de credință, dacă partidele politice nu ar fi aflat cu cale să facă o crâmpniță, care să compromită afirmarea noastră națională în momentul suprem.

Partidul liberal plecând cu devisa: „Mai bine alegeri barbare și apoi ordine civilizată, decât alegeri civilizate și apoi ordine barb ră” — a făcut alegeri barbare, dar cu ordinea civilizată cam întârzie...

Partidele de opoziție plecând dela furarea urnelor se bălăbănesc tot cu furtul urnelor. Abia câte-un Jorga, Madgearu, Ioan I. Lăpedatu, și alții puțini, fac opoziție luminoasă, din care scapără idei folositoare pentru progres. Opoziția „oficială” se mărginește la comunicate, meetinguri și intruniri gălăgioase. „Also geht der Welt ihr Lauf...”

Aș putea reproduce la aceste loc comunicatele partidelor cu privire la încoronare, dar nu voiu să fiu istoric nechemat al acestei manifestări naționale, despre care d-l Jorga observa cu drept cuvânt:

„Cât am așteptat peste sgomotosul „Ūra” al soldaților acel inimos „Trăiască” al Ardelenilor, în care sună toată generositatea și tot avântul rasei!”

„De ce a fost așa? De ce în locul unei națiuni s-a văzut numai o mulțime? De ce din toate satele României nu s-a revărsat atâta lume cât să nu mai simți caracterul străin al acestui târg așa cum a dat D-zeu? Nu s-au luat de oficiali măsurile, cari de sigur se putem lua? S-a dus din partea unor nemulțămiiți, cari nu știu unde să se oprească nemulțămiițile, nici măcar încotro să se îndrepte, o

campanie de îndepărtare, asupra căreia nu poate cădea o destul de grea osândă? Sau poate mijloacele de transport au lipsit? N-aș putea-o spune, dar e păcat ca fiiorul pe care de atâtea-ori l-am simțit noi în timpul serbărilor, nu a trecut, pentru incalculabile urmări, asupra acestei întregi lumi fărănești.”

2. Reforma Agrară

Marele Sfat Național din Sibiu a jcluit-o cum a știut și cum a putut. Partidul Poporului a strica-o în pozițiile ei bune, mai mult din porniri demagogice. Partidul Liberal o aplică: cu rigoare, unde n-ar trebui și „liberal” unde ar trebui cu rigoare.

Mai anii trecuți cutezăm să afirm în ale mele „Cuvoriri Științifice”, apoi în „Unirea” din Blaj — că nedreptatea e tot nedreptate: fie că au comis-o alții față de noi, fie că o comitem noi față de alții.” La ceea ce „Telegraful Român” și mai ales „Lumina Satelor” se „tulăiau” grozav pe tema ortodoxiei și cu aspre accente anticatolice.

Mai cutezăm să afirm că prin reforma agrară vor ajunge la pământ de pomană toți scăpătații satelor iar oamenii harnici și cruțători vor fi eliminați — ca fiind în stare materială mai bună.

Mi s'a răspuns pe ton demagogic. Dar trec zilele și anii. Reforma se dovedește din ce în ce mai rea — formă și mai nedreaptă. Intunerecul ei îl vor constata cândva și domniile dela „Lumina Satelor” și chiar dela „Telegraful Român”, că da aceea e „telegraf”, să se convingă mai pe urmă.

Până atunci mai intervine ortodoxul domn protopresbiter Mihail Gașpar și numește Reforma Agrară plagă egipteană, uitând să ne spună a cătea plagă? (Poate a doua, ori a treia, căci plaga cea dintăiu e fără îndoială po iticianismu’).

Mai intervine, îndeosebi, d-l Dr. Aurel Vlad, tot ortodox, și în o serie de articole recente, publicate în „Solia Dreptății” examinează Reforma Agrară cu ceva mai multă lumină decât „Lumina Satelor”.

În No. 34 al ziarului menționat, constată că „Cehoslovacia a avut și are guverne aproape socialiste și totuș nu au expropiat decât 1/2 milion de hectare și au expropiat numai moșiile prost lucrute, plătind pământul cinstit, după prețul de-acuma și nu și-au bătut joc de proprietate. Noi am expropiat 11 milioane de jugăre și le-am dat la 1250000 de îndreptățiți, săcâcînd țara și nefericînd 14 milioane de cetățeni cinstiți. La noi s-a expropiat jugărul cu 1000—1500 lei și în felul acesta am păgubit pe proprietari cu 110 miliarde, socotînd diferența între prețul de expropriare și

valoarea adevărată numai la 10000 lei de jugăr.

„La noi, sub forma dreptății sociale s-a întămplat că jugărul expropiat cu 1500 lei a fost dat în arendă 2250 lei pe an, așa încât din arenda unui an plătești prețu pământului și-ți mai rămâne un câștig curat de 1500 lei, fiindcă din prețul de 1500 lei jumătate va trebui să o plătească statul. Așa pretinde așa-numita dreptate socială. Are perfectă dreptate învățatul engles Evans, când susține, că în urma prăbușirii leului, exproprierea, în efect, este echivalentă cu o confiscare. Această nedreptate trebuie reparată. Statul român nu poate confiscă 110 miliarde lei ca să-i împartă între 1250000 indivizi, nimicindu-și finanțele proprii și distrugându-și agricultura. Cele 110 miliarde confiscate dela proprietari trebuie să se considere ca un impozit pe avere din care să se asaneze finanțele statului și să se repare nedreptățile comise cu exproprierea.”

Adâncindu-se mai departe în complexul acestor idei, dl dr. Vlad își cristalizează o soluționare cam drastică, dar justă și norocoasă, a crizei noastre economice-financiare.

Plecând dela art. 17 din Constituție, în sensul căruia exproprierea nu se poate decreta decât din motive de utilitate publică după o justă și prealabilă indemnizare — dl fost — ministru arată că indemnisația justă de iugăr ar fi aprox. 1000 lei — aur sau 30.000 lei. în hârtie depreciată de azi. Pentru 11 milioane de iugăre expropriate s-ar veni rotund 320 miliarde, din care numai jumătate vor plăti țărani improprietăriți (160 miliarde), de cealaltă jumătate vor rămâne de pagubă proprietarii. Cele 160 miliarde se vor taxa cu 20% impozit, care va ușura mult finanțele statului.

„Cred că nu am risca nimic — observă dl dr. Vlad — dacă s-ar supune unui plebiscit următoarea întrebare: este oare bine și consultat ca 1,300.000 de proletari privilegiați să primească 300 miliarde în cinste, iar 16 milioane de cetățeni să supoarte sarcina actualei datorii publice de 200 miliarde, cari se vor urca cu siguranță la dublu dacă voim să ne refacem radical?”

„Cu toată demagogia, putem, cred, privi liniștiți în fața verdictului plebiscitar”.

„Oare ce ar zice dl Vintilă Brătianu și conu Alecu, dacă în numele dreptății sociale, am pretinde ca să se exproprieze și acțiunile „Băncii Românești” și ale „Băncii Naționale”, ba chiar depozitele dela bănci, iar ca justă și prealabilă despăgubire, să li-se acorde dobânda de pe 1/2 an? Și ce cred oare numiții domni, că nu s-ar afla destui indivizi, cari să accepte în numele dreptății sociale această expropriare și să sprijinească cu votul pe propagatorii acestei drep-

tăți: oare pentru ce să dispună unii pe milioane și mii de acțiuni, iar alții să moară de foame?"

Din partea partidelor adverse a primit și dl Vlad răspunsuri demagogice, cum am primit eu în 1923. În special „Viitorul” atacă democratismul Partidului Național pe tema soluțiilor propuse de dl Vlad:

„Fruntașul Partidului Național crede că țărănimea trebuie obligată să plătească în lei aur valoarea pământului cu care a fost împroprietărită, adică în mediu cum 15000 lei pogonul.”

„Cu toate somațiunile noastre, „România”, ziarul oficios al Partidului Național nu a crezut necesar să desavueze strania teorie a frunțașului naționalist, fost ministru de finanțe al țării.”

„Nici după trecere de zece zile, „România”, nu desaproabă această „soluțiune”. Rămâne deci bine stabilit că „Democratismul” Partidului Național înțelege să pună în sarcina țărănimei împroprietărite plata a sute de miliarde și că soluțiunea d-lui Aurel Vlad este și aceea a partidului întreg de vreme ce nu este desavuată.”

„Opinia publică are din nou prilejul să vadă ce fel de „democrație” este aceea, cu care se laudă Partidul Național din Ardeal... singura grupare politică din țară, care privește problema agrară și cestiunea însemnată a plății pământului expropriat prin prisma celui mai retrograd reacționarism.”

... La ceea ce dl Vlad ripostează cu drept cuvânt, că dacă soluția d-sale e reacționară, atunci pentru ce partidul liberal și stăpânii „Viitorului” au introdus în noua Constituție același principiu „antidemocratic și reacționar” spunând în articolul 17, că „Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru cauză de utilitate publică și după o dreptă și prealabilă despăgubire stabilită de justiție”?

Abia cred că se va da răspuns categoric la această întrebare. Nici problema agrară nu se va discuta decât cu frase bombastice, după cum va pretinde politicianismul.

Gavril Todica

Au apărut în Biblioteca socială și economică a revistei **Societatea de maine** și s'au pus în vânzare întâiele trei broșuri:

1. Petru Suci: **Probleme ardelenice**
2. N. Dașcovici: **Arbitrajul obligator și conferința dela Geneva**
3. Dr. D. Stanca: **O anchetă sanitară la un liceu**

Prețul fiecărei broșuri **Lei 20.** — A se comanda la administrația revistei în Cluj

PROBLEMA FUNCȚIONARILOR — SUBT ASPECT PRACTIC

Am insistat asupra laturei etice și morale a problemei funcționarilor, sub raportul economic și social, în legătură cu munca depusă de funcționari și participarea lor la producția intelectuală, materială sau administrativă. Acum, ne oprim un moment, judecând această mare problemă, sub aspectul ei practic, adică sub raport cu realitățile date, cu viața de toate zilele.

Incontestabil, că în urma unor credințe izvorâte din spiritul dictaturilor și privilegiilor de odinioară, se susține și azi ideea *reglementării* funcționarilor. La fixarea raporturilor dintre patron — Stat sau particulari — și funcționar — stăpânește și azi grija de a asigura libertatea de „síc volo, síc iubeo” al patronului față de „angajatul” — care trebuie să lucreze cu intelectul și cu mâinile lui — dar în conglasuire și din ordinele ieșite din capul patronului — bun, rău, cum să găsește.

În temelul acestei nenorocite tradiții s'a născut altă tradiție și mai nenorocită; cine intră funcționar trebuie să-și lase convingerile în anticamera patronului sau substituiților acestuia-patron.

Ori realitatea este alta, care la rândul ei naște *practica* ce repugnă și funcționarului și patronului și păgubește atât producția cât și pe valorizatorii funcției, care sunt comerșanții și consumatorii.

Un funcționar, menținut o viață întreagă ca angajat cu ore de birou, cu ani de vechime, în subordine de intelect — fără ca să fie vreodată consultat, fără să i se dea posibilitatea să aibă convingerea, că este și el un colaborator, un participant la producție, direct sau indirect — desigur că să fărâmătează, să destăramă și la urma urmelor, îmbracă, din obicei, haina *biurocratului* — cu penițe numărate, cu creioane ascuțite la mașini speciale, cu ore de prelegeri, umplute cu material „prescris” de alte *biurocrații* — mai superioare.

Dar viața își urmează implacabilul curs în spre înainte — fie că înseamnă progres, fie că pricinuieste dezastre sau scadențe. Așa e viața reală: cu ascensiuni și cu grele coborâșuri.

În orice împrejurări însă viața trăiește și cere să fie trăită. Funcționarii — publici sau particulari, su-

priori sau inferiori, cu indeletniciri științifice și educative sau cu preocupări din domeniul economic — sunt efectivii acționatori sau actori ai acestei vieți reale, pe care o trăim zi cu zi.

Rostul funcționarilor, nu-l putem despărți de viață, cum nu le putem smulge situația materială și individuală din realitățile date.

* *

Așa fiind — o lege supremă, a conservării proprii, sub raport moral și economic, pretinde și trebuie să impună, fără discuție, ca fie care funcționar *productiv*, — direct sau indirect — să fie pus prin contravaloarea muncii sale, la adăpostul grijilor de trai, ca să-și poată folosi întreagă puterea de producție în folosul încredințării ce și-a luat sau ce i s'a dat.

Mă refer la spusele distinsului Henry George, care dovedește științific, că salariul nu e o plată oarecare, la discreție de a fi fixată de cineva, ci salariul este fixat de munca ce o depune fie care, ca *aport* la valoarea producției, în care lucrează.

La plata și mai puțin la situația funcționarilor n'ar fi îngăduit să poată fi vorba de târguiești sau de îmbunătățiri, degradate până la stinonimul de grații sau cerșitorii.

Așa privită, sub raport practic, problema funcționarilor prezintă două laturi deosebite.

Funcționarii particulari au o situație și cei publici alta — sub raportul răspunderilor morale.

Până când funcționarii particulari neindreptățiți — pot schimba fabrica, magazinul, banca etc. — plecând în alta similară, unde ar fi mai bine apreciați, — funcționarii publici nu-și pot face harachiri morale să-și schimbe țara și statul.

Profesorul ca și administratorul, geologul și chimistul țării — are obligamente patriotice și chiar naționale. Nu se poate preschimba în intermediar, fabricant ori funcționar de bancă sau comercial.

El are conștiința — justificată de atâtea lume, că rostul lui cetățenesc și de om este, să valorifice pentru omenire sau pentru țară — *specialitatea* pentru a cărei câștigare a cheltuit o viață.

Față de această cinste de profesie — statul n'are dreptul să speculeze

situația de îngrădire, în care a ajuns specialistul sau profesionistul său — tocmai în urma buneii lui inspirații, de a da maximul puterilor sale în folosul progresului neamului, și a Statului, sau chiar a omenirii.

Când se va aprecia just, rolul și rostul social pe care îl are clasa funcționarilor — de sigur că aceștia vor fi atât de hotărâți să elimine din corpul lor, din clasa lor, toate putregaiurile, toți paraziții și pe toți profiteurii.

* * *

După noi — modești precursori ai celor ce vor da societatea de mâine — marea problemă a funcționarilor cere soluții urgente, în trei direcții.

Să se revizuiască bazele, ce dau drepturi cuiva să ocupe o funcțiune, fie de stat, fie particulară.

Ni se pare că regiditatea cererii de amintire diplome, în anumite funcțiuni, — prea arareori reușește să pună oamenii la locul lor.

Sunt atâta diplomați, fără a putea colabora la progres și prea adese individul trece peste lipsa diplomelor ca să creieze și să producă efectiv — artistic, intelectual sau material.

S'ar părea că această constatare ar fi copia unui americanism — faptele ne dau înse pilde chiar în Cluj — începând cu Universitatea și isprăvind în conducerea feluritelor organizații economice.

În viață, așa cum să scurge — funcționarul, trebuie apreciat sub toate raporturile și în special sub raportul retribuțiilor materiale — exclusiv numai după valoarea muncii pe care o poate și de fapt o prestează.

Un alt aspect al problemei — pe care îl cred foarte important — îl prezintă chestiunea retribuției funcționarului îmbătrânit sau în imposibilitate de-a mai continua munca, pentru care s'a specializat.

Dacă nu se poate garanta siguranța unui traiu omenesc pentru vremuri de neputință — pe temeiul unei munci, de ani de zile ce nu permitea adunarea de averi din salariul fixat, în cel mai bun caz, cu cifra ce acopere nevoile corente — atunci construcția morală a funcționarului este fatal să se dărâme dela o vreme, sau chiar dela începutul carierii.

Supt acest raport, chestiunea pensiunilor și asigurarea lor, în cursul monetar de totdéauna — ni se pare chiar mai importantă decât e însași chestiunea salariului corent.

* * *

Concluziile noastre și la care ni se pare că trebuie să ajungă atât funcționarii cât și patronii — fie Stat sau particulari — după cele însemnate aici sunt ușoare de fixat, ca și soluțiile, ce să impun împede:

Seleționarea după aptitudinii și putere de muncă a funcționarilor — cu luarea de măsuri atât din partea funcționarilor cât și a patronilor, să fie excluse *sinecurile* și ambuscările, ca și „funcționarea” pe baze de confort aranjat.

Garantarea siguranței de traiu pentru vremea de demitere din pricina patronului sau de pensionare din pricina îmbătrânirii sau eșofării intelectuale și fizice garantare ce trebuie făcută — fie cu controlul patronului fie pe cale de asigurare.

Insistăm în special asupra acestei chestiuni, după ce știu că la Stat fondurile de pensuni sunt epuizate

prin folosirea lor pentru nevoi corente, iar la societățile particulare — fondurile de pensuni sunt folosite în afaceri la caz de dărâmare îndreptățită de pensuni au soartea celorlalți creditori nesatisfăcuți.

În cursul muncii ori mai precis al colaborării funcționarilor la producția mediată ori imediată — să fie retribuiți așa fel, ca să fie la adăpost de grijile traiului de pe o zi pe alta.

Și cu aceste, ne-am declarat pentru aportul nostru la lupta deslănțuită — nu pentru urcarea de salare, dar pentru asigurarea și garantarea rolului și rostului social și economic al funcționarilor — care cere, ca primă condiție:

Atâta salar cu cât se poate trăi azi și mâine.

Vasile C. Osvadă.

○○○○○○

PERMANENTIZAREA „TÂRGULUI DE MOSTRE”

(Continuare)

Expoziția permanentă din Stuttgart, e aranjată, având următoarele 11 grupuri de fabricate.

1. Industria chimică.
2. Articoli de alimentație.
3. Mărfuri din piatră, lut și sticlă.
4. Mașini, unelte și diferite aparate.
5. Automobile, biciclete, căruțe, furgoane, trăsuri și împletituri de cânepă (sfori, frânghii etc.).
6. Industrie de piele.
7. Industria pentru prelucrarea metalului.
8. Industria de lemn, celuloid, oase, gumi.
9. Textile.
10. Instrumente muzicale.
11. Industria de hârtie, grafică, tipografie etc.

Se poate merge chiar și mai departe, prin o subclasificare acolo, unde numărul mărfurilor dintr'o clasă, e cu mult prea mare, și o sub împărțire, numai recomandată poate fi.

Contactul cu interesatii, se susține de către birou, întrucât cumpărătorul, nu dorește contact direct, cu producătorul.

Și la acest punct se recere din partea biroului, cea mai deplină obiectivitate, căci nu e nici permis, dar nici admisibil, ca cumpărătorul, să fie influențat, în favorul uneia sau alteia dintre firme.

b) Achiziționarea de clientelă.

Biroul, va mijloci, între industriaș și comerciant prin răspindirea reclamelor necesare, și întrucât se

poate, prin aducerea la oaltă, a cercurilor interesate.

Propaganda necesară, se va face din partea biroului, prin cuvânt și în scris.

Prin cuvânt, când cumpărătorul personal se interesează după cutare sau cutare marfă și în scris, prin reclame, prin ziare, dar mai ales, prin redactarea așa numitelor cataloage, cari să cuprindă toate mărfurile și adresele industriașilor, cari sunt membrii ai unei atari expoziții permanente. Un astfel de catalog, bineînțeles, ar trebui redactat, minimum în patru limbi; română, germană, franceză, și engleză.

Dar în acelaș fel, se va proceda și cu adresele firmelor, cari se interesează, pentru fabricatele indigene.

Se vor grupa aceste firme, după categoria celor 11 grupuri menționate mai sus, în plus, biroul va strânge informațiunile necesare, mai sus, în ce privește bonitatea și încrederea, stând cu acele informațiuni apoi, la dispoziția industriei interne.

Dacă comerciantul din exterior, se roagă pentru un ofert, biroul va câștiga dela industriaș acel ofert, și-l va comunica mai departe.

Comerciantul din exterior, poate acum, în caz de conveniență, să-și plaseze comanda sau direct la industriaș, sau prin intermediul biroului.

În ambele cazuri, biroul beneficiază de mica remunerațiune, stabilită prin statut.

Chestiunea expediției mărfii și a încasării contravaloarei, e o chestiune de detalii, ce se clarifică dela început, după cum afacerea se desfășură prin contactul direct, sau prin intermediul biroului.

Am putea recapitula scurt de tot, importanța cea mare ce o pot avea expozițiile permanente, pentru dezvoltarea industriei naționale, în următoarele:

1. Răspândirea materialului necesar, pentru cunoașterea industriei naționale, în acele țări, cari pot deveni debușeuri importante.

2. Prin concentrarea permanentă a mostrelor și a materialului de reclamă într'un singur loc, dezvoltând un contact mai viu, între industriaș și clientela de exterior.

3. Căștigarea de informațiuni prețioase, asupra dorințelor clientelei din exterior, și deci, adaptarea producției corespunzător acestor dorințe.

În acest sens, expoziția permanentă, va aduce reale foloase economiei naționale, mai cu seamă acum, când industria noastră națională e în deplină dezvoltare, și are lipsă, de concursul tuturor oamenilor de bine, în căutarea piețelor debușeu.

Camera de Comerț din Cluj, care a dat cea mai deplină dovadă, că și înțelege rostul de îndrumătoare și sprijinitoare a industriei și comerțului, și aici, are o misiune de îndeplinit, luând inițiativa energic în mâinile sale, și înfăptuind acest desiderat, cu o oră mai de vreme.

Iar statul și comuna, înțelegându-și deasemenea menirea lor, încă va trebui să sprijinească în limitele îngăduite, realizarea planului. Și anume, prin punerea la dispoziția Camerei de Comerț, a unui imobil corespunzător, sau a unui teren corespunzător edificării unui local; prin acordarea de refacții la transportul mostrelor, etc.

Cât în ce privește pe cei interesați, prin punerea la dispoziție a mijloacelor materiale necesare, înfăptuirei celor de mai sus.

Sabin Gioranu
dela Banca Națională.

Expoziție de pictură

Doamna Elena E. Chiffa pictoră va deschide expoziția lucrărilor sale de pictură Duminecă în 14 Decembrie ora 3 p. m. în sala Palatului Bánffy aflător în Piața Unirii No. 29 (de asupra Cofetăriei Laydă). Expoziția va rămâne deschisă până la 31 Decembrie zilnic dela orele 10—1 a. m. și 3—7 p. m.)

Le Correspondant (25 Oct. și 10 Nov. 1924). *Durata lucrului în Germania și reparațiile.* Se arată că deciziunile luate de conferința dela Londra n'au modificat situația Germaniei în ceea ce privește aplicarea zilei de 8 ore, deși guvernul german se obligase să ia toate măsurile pentru a respecta obligațiile contractate. În conferința ce a avut loc la începutul lunii Septembrie la Berna între directorul Biroului internațional al Muncii și miniștrii muncii din Franța, Anglia, Belgia și Germania, aceasta din urmă a ridicat obiecțiuni cu privire la ratificarea convenției dela Washington.

Trecându-se în revistă principalele industrii ale Germaniei se scoate în evidență preocuparea conducătorilor ei de a asigura industriei germane condiții favorabile pe piața mondială. Problema orelor de muncă nu e deci în Germania în funcție de chestiunea reparațiilor, ci e o chestiune de politică internă.

L'Europe nouvelle (15 Nov. 1924). *Louis Etsemann* descrie țara de legătură între orientul și Occidentul Europei: *Rusia subcarpatică*, cuprinsă între Tisa și Carpați, locuită în majoritate de Ruteni și încorporată ca parte autonomă la republica cehoslovacă, cu izvoare documentate asupra istoricului și originii locuitorilor ei.

Țara admirabilă de turism — valea superioară a Tisei putând fi comparată cu a Innului dela Landeck la Innsbruck, cu păduri virgine cuprinde printre celelalte raționalități mai mult de zece mii de Români, păstori „cu timpul oriental“ cum îi remarcă Louis Etsemann.

Aceleași observații se pot face pentru masele: musulmană, indoiană s'au chineză. O contrabalansare a maselor asiatice o formează fără îndoială America, care influențată de ideile Europei, îi recunoaște acesteia un prestigiu religios și istoric. De totit însă trecutul și nu prezentul acestui prestigiu se micșorează din ce în ce. Europeii n'au venerat rând pe rând: Ierusalimul, Constantinopolul, Atena, Roma, disprețuindu-le totuși locuitorii?

Pentru idealul său și pentru binele său, Europa trebuie deci să-și găsească salvarea în ea însăși. Romier o vede în renașterea civilizației sale și în solidaritatea popoarelor europene.

Revue des deux mondes. (15 Nov. 1924) *Georges d'Avenel* ocupându-se de consecințele sociale ale războiului constată că urcarea actuală a mărfurilor franceze e în legătură cu deprecierea monedei, depreciere provocată la rândul ei de inflație. Creditul n'a lipsit statului francez, dar acest credit l'a costat mult, căci unele din capitalurile vechi au fost distruse în parte prin deprecierea monedei, iar francul care s'a depreciat pentru toți nu s'a înmulțit pentru toți. Victimele deprecierei monedei sunt în primul rând intelectualii. Alte urmări sunt lipsa de brațe contrar Angliei unde există teribila criză a șomajului. (Din 10 milioane adulți, războiul a luat Franței 1 mil. jumătate). De aici urcarea salariilor, apoi criza de locuințe în funcție de mărirea trebuințelor sociale mărite după război.

Polybe.

Histoire de L'art

par
Élie Faure

Quatre volumes in-8° (6×23) illustrés de nombreuses reproductions hors texte et dans texte.

Nouvelle édition revue et très augmentée

L'édition revue et augmentée de cet ouvrage apporte, dans le texte et l'illustration, des modifications importantes qui ont redressé ce et là quelques gaucheries, comblé quelques lacunes, donné au plan général plus d'unité et d'harmonie. C'est ainsi que, dans le premier volume, le chapitre consacré à la Préhistoire et deux des chapitres consacrés à la Grèce comportent des conclusions nouvelles. Que, dans le troisième, des parties de deux des chapitres consacrés à l'Italie ont été fondues ensemble, réécrites et complétées pour constituer la substance d'un chapitre nouveau qui prend place dans le quatrième volume sous le titre de l'Angoisse sous le masque. Que les dernières pages de L'Espagne (4e vol.), ont été incorporées à ce nouveau chapitre. Et qu'enfin le dernier chapitre du quatrième volume, qui traite de l'Art contemporain, a été, dans sa seconde partie, presque entièrement refait.

Ce n'est pas tout. Chacun des quatre volumes comporte des pages absolument inédites: pour le premier, c'est une Introduction à l'art oriental, où l'auteur tente d'établir les différences essentielles que présente cet art à ses différentes époques avec l'art occidental, et sans la connaissance desquelles l'un comme l'autre ne sont pas complètement intelligibles, et une Introduction à l'art grec, où l'auteur expose sa conception nouvelle du „miracle“ qui a ouvert la civilisation européenne; pour les 2e, 3e et 4e volumes, deux Préfaces et deux Introductions dont la première expose les caractères communs qui constituent chez tous les peuples de la terre l'esprit médiéval, dont la seconde cherche à dégager une constante dans l'apparence des formes figurées qui expriment les différentes races à tous les moments de leur histoire, dont la troisième prépare le lecteur à l'intelligence de l'art du XIXe siècle en Europe, et dont la dernière envisage, pour l'histoire qui se fait, les conditions dans lesquelles pourra se produire l'oeuvre d'art. Ces Préfaces et Introductions sont destinées à accentuer le caractère philosophique et poétique dans lequel ce récit de l'aventure humaine a été conçu.

1010 illustrations nouvelles accompagnent ce texte.

I—IV Vol. 120 franci francezi + porto 20 fr. = 140 franci.

Se poate cumpăra la Librăria Lepage, Cluj.

Doctor G. Sglimbea

fost asistent univ. la Paris (prof. Gosset) operațiuni chirurgicale, boli de femei, faceri, genito-urinare sifilis.

Consultațiuni : 9-12 str. Sf. N. Șelari 5
4-6 str. Armenească 35

BUCUREȘTI

„Colegialitatea“, uniunea funcționarilor de bancă români din Cluj, reorganizată își începe activitatea sub conducerea d-lui director V. V. Bontescu. Apărarea intereselor profesionale desigur că va stimula pe toți funcționarii să-și strângă rândurile, grupându-se în jurul „Colegialității“, ca singură organizație de acest fel în Ardeal. Inscriverile se fac zilnic între orele 10-12 la Camera de Comerț (et. I). Toți colegii din Ardeal sunt invitați să se înscrie. — Toată corespondența se va adresa „Colegialității“ la Camera de Comerț, Cluj.

SCHMOLL-PASTA

E CEA MAI BUNĂ CREAMĂ DE GHETE

BRAȘOV, STR. LUNGĂ No. 59.

Moldovan

croitor
de dame

Cluj, Piața Unirii 10.

FABRICA DE BERE S. A. DIN TURDA

FABRICAȚIA SPECIALĂ

COROANA

bere nutritoare din malț dublu
și

GLORIA

berea cea mai gustoasă și renumită

Fabrica : TURDA

Depozit general : CLUJ, Calea Dorobanților No. 11

Intreprinderile Forestiere Rom. S. A.

Cluj, Calea Regele Ferdinand 38

Se ocupă cu exploatarea de păduri, cu industrializarea lemnului și finanțarea întreprinderilor similare.

Capital social lei 65.000.000

Uzine : Leșnic, Coșnea, Cloșani Valea, Drăganului (Poeni)

Un institut francez la Tg.-Murăș

pentru educația și instrucția fetelor (Maison Française)

Actualile împrejurări, diferența de valută, scumpetea vieții sunt obstacole cari nu permit, de-ocamdată, părinților de a face ca copiii lor să învețe limbile străine și în special limba franceză.

Puțini părinți se găsesc într-o situațiune destul de fericită ca să-și poată trimite copiii în străinătate și mai ales în Franța, spre a li se completa educațiunea.

Fiecare știe însă că o atare educațiune este indispensabilă pentru ori-ce tânără fată modernă.

De aceea ne-a venit ideea de a crea în Tg.-Murăș un institut exclusiv francez unde tinerele fete vor avea ocaziunea de a primi o educație aleasă și o puternică instrucțiune franceză. Personalul didactic va fi în întregime compus din Francezi.

În institut se vor primi, a interne sau externe tinere fete între 15-18 ani.

Sperăm că publicul va primi cu bună-voință apelul nostru și în acest caz deschiderea institutului va avea loc la 1 Sept. 1925:

Cei interesați vor binevoi a se adresa cu încredere și cât mai curând D lui R. Larchet Tg.-Mureș Str. V. Alexandri 16, care le va da toate informațiunile necesare.

Celor din alte localități se vor trimite prin poștă programe și informațiuni.

Tg.-Murăș.

Comitetul fondator al „Maison Française“.

„LEBEDA“ S. A.

In Cluj, Strada la șilr N-rul 14.

Prima fabrică română de PLAPOME, saltele, vestminte de pat, vată și pentru prelucrare de pen e aranjată cu curent electric

„VINEA“

S. A.

Pentru Comerțul
de vinuri și Derivatele lor

ALBA-IULIA

Sucursale: Arad și Tășnad

Răspândiți Societatea de Măine!

ADRESA ABONAMENTULUI:

ex. of.

Biblioteca Universității

2239

Cluj

191-D

RECLAMA
este totul,
care ridică
comerțul și
industria.

RECLAMA
! Faceți
reclamă în
„Societatea
de Măine“,
căci aceasta
este cea mai
răspândită
revistă în
România
Mare

Doctorul OCTAVIAN C. PUȘCARIU
SPECIALIZAT LA PARIS

Boli Genito-Urinare,
Sifilis (Bărbați—Femei),
Cystoscopie, — Uretroscopie,
Tratamente Electrice

Consultațiuni: 8—9 a. m. și 4—7 p. m.

BUCUREȘTI

Telefon 64-52 Str. Brezolanu, 26 bis

IN BUCUREȘTI

depozitul revistei

SOCIETATEA DE MĂINE

este în strada Zaharie no. 3.

D. MIHAIL BOTE este autorizat
cu incasarea abonamentelor.

Expunere detaliată a curentelor filo-
sofiei pedagogice germane găsiți în

Dr. PETRU ILCUȘ:

**Idei și personalități din pe-
dagogia modernă**

Librăria Ardealul, Cluj. Prețul 25 lei

Magazin de candelabre pt. Ardeal S. A.

CLUJ, CAL. REG. FERDINAND 11.

**Mare depozit de lămpi
și material electric!**

VÂNZARE EN-GROS ȘI EN-DETAIL

Atențiune!

Enormă reducere de preț!

Atențiune!

Mașina cu adevărat universală, folosibilă la arat, treerat, sămănat, pentru mă-
narea de mori și ferestre, pentru tragerea de poveri pâpă la 12 tone, tractorul

FORDSON se află în de- **PERRY**
pozit la firma

Cluj, Str. Regina Maria 2. :: Telefon 999.

Și se vinde, pentru scurt timp, cu preț excepțional de Lei 117.000

ÎN PALATUL SOC. „GENERALA“ din Str. Iorga 3, Cluj, S'A REDESCHIS

MAGAZINUL „COLOMBO“ IONEL ALDICA,

asortat cu cele mai fine mărfuri de coloniale, delicatessen și beuturi. Vânzare promptă și serviciul conștiincios.
Unt de lemn frances în bidoane de 1000 grame Lei 85.— ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ Vin Drăgășani, Țuică de Văleni.

CAFEA TURCEASCĂ PRIMISIMA Kg. 140.—

SPRIJINIȚI COMERȚUL ROMĂNESC!

IONEL ALDICA-COLOMBO.